

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фінансів та банківської справи

НЕТИЧУК Наталія Василівна
Оцінка ефективності діяльності митних органів України

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Студентка групи ФМОвм-51
Н.В. Нетичук

Науковий керівник
к.е.н., доцент Вербіцька І.І.

Дипломну роботу допущено до захисту

„_____” _____ 2013р.

В.о. зав. кафедри,

д-р екон. наук, професор О.М. Десятнюк

_____” _____ 2013р.

Чортків – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Становлення, значення і необхідність Державної митної служби України	
1.2. Особливості діяльності та місце митних органів України у державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.....	16
Висновок до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2 ДИНАМІКА РОБОТИ МИТНИХ ОРГАНІВ.....	36
2.1. Аналіз основних показників роботи митних органів по наповненню Держбюджету України та проведенню контрольних процедур.....	36
2.2. Оцінка ефективності правоохоронної діяльності митних органів України	
.....	52
Висновок до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3 ВЕКТОРИ РОЗБУДОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	60
3.1. Проблематичні аспекти діяльності митних органів України.....	60
3.2. Шляхи вдосконалення та підвищення ефективності діяльності митних органів України.....	68
Висновок до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	77
ДОДАТКИ	82
ЛІТЕРАТУРА	94

ВСТУП

Одним із органів, що здійснює контроль за правильністю та своєчасністю сплати деяких видів податків — мита, податку на додану вартість та акцизного збору під час переміщення товарів через митний кордон України (далі — митні платежі), — є митні органи України, на які покладається безпосереднє здійснення митної справи. Митна справа є ширшим поняттям, ніж тільки здійснення контролю за сплатою митних платежів. Вона охоплює: порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане з установами митних платежів, процедури митного контролю та інші засоби втілення в життя митної політики держави. Отже, митне оподаткування є одним із напрямів митної політики держави, а також засобом митного регулювання.

Україна самостійно визначає митну політику, створює власну митну систему та здійснює митне регулювання на своїй території. Вона може вступати в митні союзи з іншими державами, брати участь у діяльності міжнародних організацій з питань митної справи. У митній справі Україна дотримується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної форми декларування експорту та імпорту товарів, митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів.

Безпосереднє здійснення митної справи покладається на митні органи України, до яких належать Державна митна служба України (далі — Держмитслужба) як центральний орган виконавчої влади, регіональні митниці, митниці (рис. 37). Крім митних органів до складу митної служби України входять спеціалізовані митні установи та організації (експлуатаційні, транспортні, інформаційно-аналітичні, освітні тощо), які створюються для

виконання завдань, покладених на митні органи. Для боротьби з контрабандою, особливо з контрабандою наркотиків, підакцизних і високоліквідних товарів, зброї, вибухівки, культурних та історичних цінностей, іншими товарами і транспортними засобами під час їх переміщення митною територією України у зонах діяльності регіональних митниць утворюються підрозділи з боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил, які підпорядковуються безпосередньо Держмитслужбі. За умови глобалізації економіки головними чинниками стабільного розвитку держави є здатність виробляти конкурентоздатну продукцію, послуги й ефективне управління зовнішньоекономічними зв'язками. У зв'язку з цим надзвичайного значення набувають методи і механізми державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю з боку митних органів.

Митна політика відіграє особливу роль у країнах, які здійснюють системні трансформації. Ринкові реформи в Україні супроводжуються лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності, що визначає цілі, функції та механізми митного регулювання, посилює значення діяльності митних органів в цілому. Економіка України є однією з найбільш експортоорієнтованих серед економік країн СНД. Імпорт задовольняє значну частку потреб реального сектора національної економіки в товарах проміжного та кінцевого споживання. Обсяги зовнішньоторговельного обороту перевищують половину створюваного валового внутрішнього продукту. Експортно-імпорتنі операції супроводжуються значними фінансовими потоками та митними платежами, які суттєво впливають на формування дохідної частини бюджету. За цих умов розвиток системи митних органів, подальше вдосконалення їх діяльності сприятиме підвищенню ефективності митного регулювання та захисту економічних інтересів держави.

Науковцями й практиками за роки незалежності проведено значну роботу з удосконалення митної діяльності в теоретичному, нормативно-правовому та практичному напрямках. Разом з тим слід підкреслити, що дослідження діяльності митних органів залишаються недостатньо вивченими.

Зокрема, потребують дослідження та розв'язання проблеми недосконалості організаційного, правового, функціонального механізму митних органів України вцілому та проблема обмеженості повноважень правоохоронного характеру зокрема, що ускладнює можливість митних органів повною мірою бути задіяними у заходах запобігання та припинення митних правопорушень, у взаємодії та обміні інформацією, у тому числі й з митними адміністраціями зарубіжних країн, що суттєво знижує ефективність боротьби з проявами протиправної поведінки у сфері міжнародної торгівлі, забезпечення національної безпеки України.

Існуючі недоліки діяльності митних органів зумовлюють неефективне виконання функцій митної політики держави й перешкоджають подальшому розвитку зовнішньоекономічної її діяльності.

Теоретичні та практичні аспекти митної політики й митної справи, основи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, організаційні та правові засади функціонування митних органів зокрема висвітлюються такими українськими вченими, як Барановський О.І., Багров І.В., Буковинський С.А., Василик О.Д., Дудчак В.І., Жорін Ф.Л., Зельніченко О.І., Ківалов С.В., Ковальчук Т.Т., Кормич Б.А., Коросташова І.М., Корнева Т.В., Лютий І.О., Мартинюк О.В., Мельник П.В., Михайлов В.І., Оніщук А.В., Осика А.С., Пашко П.В., Павленко О.М., Романів М.В., Шевчук В.О., Яценко А.В. Серед російських фахівців, які досліджують ці проблеми, слід виділити таких, як Голощапов Н.А., Драганов В.Г., Дорошенко В.Г., Єгоров О.Б., Ільїн І.А., Козирін А.Н., Міхєєв Ю.В., Нікітіна О.В., Солена С.В., Соколова І.В., Тихонова Н.Л.

Необхідно відзначити, що у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі недостатньо досліджено питання функціонування митних органів як інституції державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема шляхи вдосконалення їх роботи та підвищення рівня ефективності.

Усе це зумовлює актуальність теми дипломної роботи, її мету та завдання.

Метою дипломної роботи є розроблення теоретичних засад функціонування митних органів України та формулювання на цій основі практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- визначити теоретико-методологічні засади функціонування митних органів України та їх місце у системі зовнішньоекономічної діяльності;
- дати оцінку діяльності митних органів України за матеріалами проведення контрольних процедур Державної митної служби України;
- визначити проблематичні аспекти та шляхи вдосконалення роботи митних органів України.

Об'єктом дослідження є система митних органів України.

Предметом дослідження є теоретичні й практичні засади розвитку митних органів України.

Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків, переліку використаної літератури.

У першому розділі визначаються суть, значення, етапи становлення та необхідність Державної митної служби України, а також правовий статус Державної митної служби України, організаційно-методологічні основи діяльності та місце митних органів України у державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

У другому розділі проводиться аналіз основних показників роботи митних органів по наповненню Держбюджету України та проведенню контрольних процедур і дається оцінка ефективності правоохоронної діяльності митних органів України.

У третьому розділі відображаються виявлені проблематичні аспекти роботи митних органів України та визначаються шляхи вдосконалення та підвищення ефективності діяльності митних органів України.

Методами дослідження виступали методи аналізу й синтезу - при дослідженні сутності та значення митних органів України; логічного та історичного – при дослідженні історії розвитку митних органів України й

основних напрямів їх діяльності; узагальнення – для дослідження проблем функціонування діючої системи митних органів України та обґрунтування напрямів її вдосконалення.

Інформаційною базою дипломної роботи є монографічні дослідження й статті зарубіжних та вітчизняних авторів. Нормативною базою дослідження є основні положення законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України з питань регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в Україні, у сфері функціонування митних органів України зокрема. При виконанні роботи використано аналітичні й статистичні матеріали Державної митної служби України, Державного комітету статистики України, Національного банку України та інші офіційні джерела.

Результатом дослідження став ряд теоретичних положень, які розв'язують важливу проблему – митні органи як інституція державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

РОЗДІЛ 1 ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Становлення, значення і необхідність Державної митної служби України

Протягом віків митниця була й залишається одним з найсуттєвіших ознак державності та незалежності країни, яскравим свідченням владного й фінансового суверенітету.

Історія української митниці сягає в глибину віків. На початку X-го століття наші далекі предки заклали фундамент договірних відносин із сусідами на принципах вільної торгівлі. Саме таким був договір Київського князя Олега з Візантією, укладений у 911 році, згідно з яким для руських купців у Костянтинополі створювалися сприятливі умови.

У 1288 році був виданий Острогомський митний статут, у якому мова йшла про купців з різних країн: Баварії, Польщі, Чехії, Австрії та Київської Русі.

Були свої митні порядки й у Запорізькій Січі, яка відіграла величезну роль у становленні України як держави.

Чітку систему організації митної справи мала славна козацько-гетьманська держава. Починаючи від Богдана Хмельницького, Державний скарб, яким тоді іменувалися фінансово-банківська й митна служби України, збирав при кордонне мито. Уже тоді українські митники вирізнялися високим професіоналізмом, освіченістю, знанням іноземних мов.

Спеціальним Універсалом Богдана Хмельницького від 28 квітня 1654 року керівником митної справи в Україні призначено дозорця Остафія Стоматенка, який чимало зробив для організації митної служби Української держави. Очоливши митну службу, пан Остафій виявив глибокі знання й у фінансовій, економічній, податковій сферах. За його участі Державний скарб і митні уста нови України протягом 1654-1656 років значно збільшили обсяг надходжень до гетьманської скарбниці. За оцінками іноземних експертів вони досягли близько 100 тисяч червоних золотих.

У 1918 році за рішенням гетьмана Павла Скоропадського був організований Корпус прикордонної варти, якому було доручено не лише охорону кордону, а й здійснення окремих митних функцій.

Новим етапом в історії української митниці стало відродження української державності. Пам'ятного для митників дня, 25 червня 1991 року, Верховна Рада України прийняла Закон "Про митну справу в Україні", у якому проголосила, що Україна як суверенна держава самостійно створює митну систему і здійснює митну справу.

Необхідність захисту економічних інтересів України постала особливо го стро після 1 грудня 1991 року, коли Всеукраїнський референдум схвалив Акт проголошення державної незалежності України.

12 грудня 1991 року Верховною Радою України був створений

Державний митний комітет України як центральний митний орган України й уперше на пострадянському просторі був прийнятий Митний кодекс незалежної України. Митна система України була створена на базі існуючої митної інфраструктури колишнього Радянського Союзу на території України.

У спадок від Радянського Союзу Україна отримала 25 митниць, 49 митних постів з чисельністю особового складу в 1991 році 2000 осіб. Функціонувало 29 автомобільних, 14 залізничних, 4 авіаційні та 17 морських і річкових пунктів пропуску.

Зосереджені переважно на заході та півдні країни за своїм технічним і кадровим забезпеченням ці митні органи за відсутності законодавчої бази не мали змоги належно організувати митне оформлення й митний контроль на більше ніж 8 тисячах кілометрів державного кордону. Виникла нагальна потреба створення структури, якою на сьогодні є Державна митна служба України - невід'ємна й важлива складова державності, ефективний інструмент реалізації економічної політики країни, гарант захисту економічних інтересів держави.

Митний кодекс України, прийнятий 12 грудня 1991, та Закон України "Про Єдиний митний тариф", який діє від 5 лютого 1992 року, у цілому окреслили правове поле реалізації основних принципів державної політики України в галузі митної справи, закріпили правові норми зовнішньоекономічної діяльності, урегулювали процедурні питання митної галузі.

Для забезпечення оперативного здійснення митного контролю на кордоні була запроваджена тимчасова схема організації пунктів пропуску, за якої митні підрозділи разом з іншими суміжними службами розміщувалися в тимчасових приміщеннях.

Протягом 1992 - 1993 років створено розгалужену систему митних органів на всій території України, визначено зони діяльності митниць, спеціалізованих митних управлінь та організацій, запроваджено проведення митного контролю по всьому периметру кордону.

З метою забезпечення роботи з розбудови митної інфраструктури на кордоні України Указом Президента України 16 грудня 1993 року була затверджена Комплексна програма розбудови державного кордону України, якою передбачався комплекс політичних, організаційних, правових і матеріально-технічних заходів по її реалізації.

Ураховуючи важливість завдань, визначених Комплексною програмою, необхідність їх виконання, а також стан фінансування цієї програми, Указом Президента України від 16 листопада 2000 року була затверджена Програма дій, спрямованих на підтримання режиму державного кордону України і прикордонного режиму, розвиток Прикордонних військ України та митних органів України, на період до 2005 року, яка є логічним продовженням Комплексної програми.

У ході реалізації цих програм введено в дію за постійною схемою 30 пунктів пропуску, у тому числі 24 міжнародні і 6 міждержавних.

29 листопада 1996 року Президентом України видано Указ про створення на базі колишнього Державного митного комітету України Державної митної служби України.

Рішення Президента України створило реальні умови для здійснення поглибленої структурної перебудови й реформування митної системи, зміцнення управлінських важелів. Є всі підстави констатувати, що прийняття цього документа є підсумком першого етапу формування митної системи нашої держави й результатом виходу на якісно новий, вищий рівень.

Удосконалено нормативно-правову базу з митної справи, зокрема, прийнято новий Митний кодекс України, який майже втричі більший за обсягом від Митного кодексу, який діяв з 1 січня 1992 року.

Говорячи про місце Митного кодексу в системі законодавства України з питань митної справи, слід зазначити, що він є основою цієї надзвичайно розгалуженої системи. Проте Митний кодекс є далеко не єдиним законодавчим актом з питань митної справи.

Крім нього, ця система включає в себе близько 40 законів:

- із загальних питань зовнішньоекономічної діяльності й митної справи;
- з питань митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі антидемпінгових заходів;

- з питань обкладення податками товарів і предметів, що переміщуються через митний кордон України;

- з питань регулювання порядку здійснення зовнішньоекономічних операцій окремими категоріями суб'єктів (підприємствами з іноземними інвестиціями, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, розташованими в спеціальних (вільних) економічних зонах, фізичними особами);

- з питань регулювання порядку здійснення окремих видів зовнішньоекономічних операцій (з переробки під митним контролем);

- з питань регулювання порядку переміщення через митний кордон України окремих видів товарів (наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, відходів, брухту, неякісної та небезпечної продукції, дисків для лазерних систем зчитування, культурних цінностей).

Крім законів, до системи законодавства України з питань митної справи входять близько 20 указів Президента України, понад 130 постанов Кабінету Міністрів України, 6 постанов Правління Національного банку України та понад 750 наказів Державної митної служби України.

Затверджено нову редакцію одного з базових документів, що стосується митного оформлення - Інструкції про порядок заповнення вантажної митної декларації, у якій ураховано практичні напрацювання Державної митної служби протягом останніх років.

З метою поступового наближення рівня переходу до здійснення контрольних операцій в Україні до вимог Європейського Союзу, спільним наказом Державного митного комітету України України та Державної митної служби України затверджено Тимчасову технологію спрощення прикордонного і митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон України.

У 1992 році Україна стала членом Всесвітньої митної організації, у 2000 році - приєдналася до Найробіської конвенції, у 2002 - до Конвенції про

Гармонізовану систему опису та кодування товарів і Конвенції про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах (Женева). Уже проведено підготовчу роботу щодо приєднання України до Кіотської конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур, Конвенції АТА й Стамбульської конвенції про тимчасове ввезення.

В Брюсселі відбулася презентація Державної митної служби України в європейських структурах. Вітчизняні митники продемонстрували представникам Єврокомісії, Європарламенту й інших впливових організацій досягнення й кращі надбання української митної системи, динаміку розвитку митної служби України за роки незалежності.

Період 2003-2004 років характеризується як етап комплексного удосконалення діяльності митної служби і реалізації заходів з наближення стандартів її роботи до європейського й світового рівня.

На виконання Державної програми "Контрабанді - Стоп" розпочато проведення позачергової атестації працівників Департаменту з митними правопорушеннями, відділень і служб боротьби з контрабандою митних органів.

Перерозподілено функціональні повноваження між заступниками Голови Служби за напрямками роботи з метою зосередження зусиль на вирішенні стратегічних завдань митної служби.

Реалізується Концепція підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб Державної митної служби на 2005 – 2010 роки, якою визначено основні стратегічні напрями та підходи до змісту та організації освітньої діяльності в галузі митної справи.

Для забезпечення належного рівня здійснення митної справи при виконанні основних програмних завдань, що ставляться перед Державною митною службою України на період до 2011 року, зокрема для створення належної нормативної бази для здобуття Україною повноправного членства в Європейському союзі, підготовлено проект Концепції модернізації та розвитку митної служби України до 2011 року.

Проект Концепції визначає принципи функціонування й напрями розвитку митної служби України до 2011 року й спрямований на реалізацію експортного потенціалу України, розширення доступу українських товарів на зовнішні ринки, підвищення можливостей захисту вітчизняного товаровиробника шляхом здійснення поступових кроків до європейської інтеграції.

Досить велике значення в проекті Концепції приділяється вдосконаленню кадрової роботи, вихованню сучасного персоналу митної служби й забезпеченню його соціального захисту.

Головними принципами роботи працівників митних органів повинні стати вірність державі й сумлінне виконання службових обов'язків. Для цього необхідно створити відповідний морально-етичний клімат в митному середовищі, стосунки у якому повинні базуватися на дотриманні особовим складом відповідних правил поведінки, законопослушності й дисциплінованості.

Митнику ХХІ століття повинні бути притаманні такі риси, як чесність, порядність, позитивна репутація, при цьому важливим є вміння оберігати й примножувати кращі традиції митної системи, надбані роками, а також поважливе ставлення до атрибутів державної та митної символіки.

Кожен працівник митної служби повинен стати зразком вихованості, високої культури поведінки й спілкування, виховувати в собі почуття сміливості, мужності, рішучості. Недопустимими є зрада інтересів держави, чванство й надмірність, несміливість і байдужість.

Отже, окреслюючи пройдений шлях українськими митниками, необхідно зазначити позитивний досвід і професійну майстерність, яких вони набули протягом останніх десятиріч. Працюючи в досить складній соціально-економічній обстановці, переважна більшість наших колег самовіддано служила народові, подавала приклад виконання громадського обов'язку.

Значення Державної митної служби України неможливо переоцінити, адже вона є невід'ємною й важливою складовою державності, ефективним

інструментом реалізації економічної політики країни, гарантом захисту економічних інтересів держави. Створення Державної митної служби України створило реальні умови для здійснення поглибленої структурної перебудови й реформування митної системи, зміцнення управлінських важелів, у результаті чого досягнуто підвищення ефективності митного контролю, мобільності митних підрозділів, підвищення рівня виконавської дисципліни, централізації керівництва митною системою України, комплексного удосконалення діяльності митної служби і реалізації заходів з наближення стандартів її роботи до європейського й світового рівня.

За роки незалежності Держмитслужба України стала одним із головних виконавців законодавства з митних й зовнішньоекономічних питань й істотним джерелом формування доходної частини Державного бюджету України. Державна митна служба України підтримує економічний розвиток своєї країни, її інтеграцію в європейський і світовий економічний простір.

Очевидним є прогрес у справі приведення національного митного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу. Митний кодекс України та Закон України "Про Єдиний митний тариф" у цілому окреслили правове поле реалізації основних принципів державної політики України в галузі митної справи, закріпили правові норми зовнішньоекономічної діяльності, урегулювали процедурні питання митної галузі.

Підсумки роботи, проведеної митними органами України, свідчать про те, що сформовано злагоджений організм, який забезпечує реалізацію державної політики в галузі митної справи, захист економічних інтересів країни, контроль за дотриманням законодавства України про митну справу та ефективне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

1.2. Особливості діяльності та місце митних органів України у державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності

Правовий статус Державної митної служби України регулюється низкою нормативно-правових актів, найважливішими з яких є Конституція України,

Митний кодекс України, Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 22 грудня 2005 року, Закон України "Про внесення змін до Митного тарифу України" від 23 червня 2005 року, Закон України "Про Єдиний митний тариф" від 5 лютого 1992 року, Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 року, Указ Президента "Про Державну митну службу України" від 29 листопада 1996 року № 1145/96, Указ Президента України "Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади" від 15 грудня 1999 року № 1573, Указ Президента України "Питання Державної митної служби України" від 24 серпня 2000 року № 1022/2000 та Положення про Державну митну службу України, затверджене цим Указом. Правовий статус, а також найважливіші питання діяльності структурних підрозділів Державної митної служби України врегульовані в положеннях про Управління й відділи, які затверджуються наказами Голови Державної митної служби України.

Указом Президента України "Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади" від 15 грудня 1999 року № 1573/99 ДМС України віднесена до центральних органів виконавчої влади України зі спеціальним статусом.

Відповідно до статті 12 Митного кодексу України митна служба України - це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій.

Система митних органів базується на єдиному економічному просторі, єдиній митній політиці, території, митному законодавстві, митних правилах та регулюванні.

Митними органами є спеціально уповноважені органи виконавчої влади в галузі митної справи, на які покладено безпосереднє здійснення митної справи.

Указом Президента України "Про Державну митну службу України" від 29 листопада 1996 року № 1145 визначено, що митну справу здійснюють Державна митна служба України, регіональні митниці, митниці, спеціалізовані

митні управління та організації, які створюють у встановленому порядку. Відповідно, саме вони і становлять систему митних органів України.

Державна митна служба України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи, якому підпорядковуються регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні установи та організації.

Регіональні митниці - це митні органи, які здійснюють митну справу та забезпечують комплексний контроль за дотриманням законодавства України з питань митної справи, керівництво й координацію діяльності підпорядкованих їм митниць, спеціалізованих митних установ та організацій на території закріпленого за ними регіону.

Митниці безпосередньо забезпечують виконання законодавства України з питань митної справи, стягнення податків і зборів та виконання інших завдань, покладених на митну службу України.

Для забезпечення виконання регіональними митницями та митницями завдань можуть створюватися митні пости, які є структурними підрозділами регіональних митниць та митниць. Вони безпосередньо здійснюють митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. Крім митних постів можуть створюватися експлуатаційні, транспортні, інформаційно-аналітичні, кінологічні спеціалізовані установи та освітні організації.

До складу митної служби України також входить Центральна митна лабораторія, що є спеціалізованою митною установою, та митні лабораторії, які є структурними підрозділами регіональних митниць. Ці структурні підрозділи створені для здійснення експертної діяльності в межах питань, віднесених до компетенції митної служби.

У складі митних органів можуть створюватися спеціальні підрозділи митних органів, призначені для боротьби з порушеннями митних правил, охорони територій, будівель, споруд та приміщень митних органів, охорони та

супроводу товарів і транспортних засобів, забезпечення охорони зон митного контролю - митна варта.

Розглядаючи структуру митних органів України, варто починати з структури центрального апарату Державної митної служби України.

Організаційна структура митної служби обумовлена завданнями, покладеними на систему, адміністративно-територіальним устроєм України та принципами побудови складних соціальних систем.

Від того, яку внутрішню організацію має центральний апарат, багато в чому залежить успішне виконання покладених на нього функцій. Штучно спрощена організація центрального апарату, так само як і його надмірна переобтяженість, створюють труднощі в роботі, заважають виконувати по-

кладені на нього обов'язки, значно знижують ефективність діяльності, і, відповідно, роблять більш тривалим прийняття рішень, що може негативно позначитися на діяльності митних органів.

Структуру центрального апарату Державної митної служби України та її структурні підрозділи затверджує Голова ДМС України. Максимальна допустима чисельність співробітників центрального апарату Державної митної служби затверджується Кабінетом Міністрів України.

У системі митної служби не діє типове Положення про Управління центрального апарату і відділи, статус кожного з них визначається окремим нормативно-правовим актом, оскільки кожному структурному підрозділу Державної митної служби України притаманні істотні особливості внутрішньої організації, кожен з них має власну специфіку діяльності.

Організаційно-структурна особливість Державної митної служби України полягає в тому, що вона разом із підпорядкованими підрозділами, а саме регіональними митницями, митницями, митними постами, створює так звану "виконавчу вертикаль". Визначальну роль в організації підрозділів Державної митної служби України відіграє функціональний принцип. Управління й відділи, здійснюючи свою діяльність, сконцентровані на виконанні однієї або

кількох подібних за здійсненням функцій та відповідають за успішне вирішення якогось конкретного завдання.

Роботою кожного структурного підрозділу керує начальник, який несе персональну відповідальність за діяльність свого підрозділу. Він може мати одного або кількох заступників.

Державна митна служба України, так само як інші центральні органи виконавчої влади, створюється, реорганізовується та ліквідується Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України.

У пункті 4 Положення про Державну митну службу України зазначено, що відповідно до покладених на неї завдань Державна митна служба України:

- організовує та контролює діяльність митних органів;
- забезпечує своєчасне і повне внесення до державного бюджету коштів від податків, зборів (обов'язкових платежів), справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи;
- вживає разом з іншими органами виконавчої влади заходи, спрямовані на недопущення незаконного вивезення за кордон цінностей, що становлять культурне або історичне надбання українського народу;
- сприяє у межах своєї компетенції здійсненню заходів щодо захисту прав споживачів товарів, які ввозять в Україну, а також прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності;
- розробляє та здійснює самостійно або у взаємодії з іншими органами виконавчої влади заходи щодо запобігання контрабанді, порушенню митних правил та їх припинення;
- організовує та контролює відповідно до законодавства проведення митними органами дізнання у справах про контрабанду та здійснення ними провадження у справах про порушення митних правил;
- веде митну статистику;
- веде разом з іншими уповноваженими органами виконавчої влади Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснює верифікацію сертифікатів про походження товарів з України;

- здійснює в межах своєї компетенції державну політику у сфері охорони державної таємниці, контроль за забезпеченням охорони державної таємниці у системі митних органів України, а також організаційно-технічні заходи щодо застосування засобів криптографічного й технічного захисту

інформації, охорона якої забезпечується державою відповідно до законодавства, та дотримання посадовими особами митних органів України вимог законодавства щодо порядку отримання, використання, поширення та збереження такої інформації;

- реалізовує у межах своєї компетенції державну кадрову політику;

- бере участь у підготовці проектів програм розвитку митної справи, соціального захисту її працівників;

- створює, реорганізовує та ліквідує в установленому порядку регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні управління та організації, установи

і навчальні заклади;

- організовує реконструкцію та спорудження пунктів пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення;

- здійснює відповідно до законодавства України функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;

- забезпечує гласність у діяльності митних органів, здійснює в установленому законодавством порядку інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян з питань митного законодавства;

- бере участь у підготовці міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення, денонсації таких договорів, у межах своєї компетенції укладає міжнародні договори України;

- виконує інші функції, що випливають з покладених на неї завдань.

Відповідно митні органи України виконують безпосередньо цілу низку завдань, основні з яких визначені у статті 11 Митного кодексу України. До них віднесені:

- виконання та контроль за дотриманням законодавства України з питань митної справи;

- захист економічних інтересів України;

- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладених в установленому законом порядку;

- сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;

- застосування відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон України;

- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, вдосконалення форм і методів здійснення їх;

- контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

- здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і дотримання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;

- створення сприятливих умов для пришвидшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;

- розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;

- ведення митної статистики;

- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;

- здійснення верифікації сертифікатів походження товарів з України.

Одним із найважливіших завдань митних органів України є виконання та контроль за дотриманням законодавства України з питань митної справи. Воно виконується вжиттям сукупності заходів із контролю за відповідністю нормам

митного законодавства щодо порядку переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів. Це завдання може розглядатися як узагальнююче щодо інших завдань. Наприклад, здійснюючи боротьбу з контрабандою й порушеннями митних правил, Державна митна служба України забезпечує тим самим дотримання законодавства про митну справу. Це стосується й нормотворення, тобто розроблення й ухвалення різних відомчих нормативних актів, адже без чіткого нормативного забезпечення митних процедур дотримання законодавства в митній сфері неможливе.

Необхідність здійснення нормотворчих функцій Державною митною службою України та її органами на місцях обумовлюється також потребами оперативного вирішення питань реалізації митної справи за умов надзвичайного динамічного розвитку зовнішньоекономічних відносин у нашій державі, відповідної деталізації й уточнення положень митно-правових законів, чимало з яких передбачають доцільність визначення тих чи інших процедур митної діяльності спеціалізованими органами державного управління у цій царині, а також побудови цілісної, логічно й нормативно завершеної системи правових засад переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон України, стягнення митних платежів і зборів.

Необхідно відзначити, що на сьогоднішній день Державною митною службою України докладаються активні зусилля щодо підвищення рівня законності й дотримання вимог нормотворчої техніки в процесі здійснення правої роботи у підвідомчих митних органах. Про це свідчить затвердження Методичних рекомендацій про порядок підготовки, подання й державну реєстрацію, скасування, облік і зберігання нормативно-правових актів митних органів України, які визначили правові принципи й основні процедури відомчого нормотворення у митній царині.

Органи митної служби України виконують три основні функції - фіскальну, інформаційну та правоохоронну. Фіскальна функція полягає в збиранні мита за експортно-імпорتنі операції, а також в оформленні

документів юридичних та фізичних осіб, що обкладають митним збором; інформаційна - у зборі й обробці інформації, поширенні статистики серед відповідних державних структур; правоохоронна функція реалізується боротьбою із злочинністю, передусім з контрабандою.

Згідно зі статтею 17 Конституції України захист суверенітету, забезпечення економічної та інформаційної безпеки поряд з іншими найважливішими функціями Української держави є справою всього українського народу.

Відповідно до пункту 9 частини 1 статті 92 Конституції України засади зовнішніх відносин, зовнішньоекономічної діяльності та митної справи визначаються виключно законами України.

У здійсненні митної справи Україна дотримується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної форми їхнього декларування, митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів. Безпосереднє керівництво митною справою покладено на Державну митну службу України, а безпосереднє її здійснення - на митні органи України.

Митне регулювання здійснюється на основі принципів:

- виключної юрисдикції України на її митній території;
- виключної компетенції митних органів України щодо здійснення митної справи;
- законності;
- єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
- системності;
- ефективності;
- дотримання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб;
- гласності та прозорості.

Враховуючи постійно зростаюче спрямування України на інтеграцію у світове співтовариство, з метою формування та укріплення її позитивного іміджу, одними із основних принципів митного регулювання Митного кодексу України визначає принцип законності та принцип дотримання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб.

Таким чином, діяльність митного органу в сучасних умовах, коли на перший план виходить необхідність дотримуватись у правому полі, а одним з головних принципів діяльності держави є принцип законності,

неможливо уявити без юридичної підтримки з боку спеціалізованого в цій галузі підрозділу – юридичного, який займає в структурі такого органу провідне місце. При цьому роль юридичної служби у діяльності митного органу неможливо переоцінити, адже поряд з виконанням функції охорони інтересів митниці, функції представництва митного органу в судах, юридична служба сприяє дотриманню законності як всередині митної установи, так і у взаємовідносинах останньої з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Важливим завданням Державної митної служби України є захист економічних інтересів України. Безперечно, вже виходячи зі свого основного призначення (здійснювати контроль за переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів), митні органи зобов'язані захищати економічні інтереси держави, до того ж, уся поточна діяльність ДМС України (організація митного контролю, вжиття заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою й порушеннями митних правил, стягнення мита та митних зборів тощо) забезпечує захист економічних інтересів України.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 року визначає ДМС України як один з органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність - це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що здійснюється як на території України, так і за її межами.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має на меті:

- забезпечення захисту економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення рівних можливостей розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, митні органи України займають важливе місце у системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки беруть безпосередню участь у забезпеченні його мети.

Стаття 8 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" встановлює, що Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на власній території.

До найважливіших завдань Державної митної служби слід також віднести боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил. Похідною цього завдання є правоохоронна функція. Відповідно до чинного законодавства митні органи здійснюють боротьбу з правопорушеннями в сфері зовнішньоекономічної діяльності та із незаконним переміщенням зброї, наркотичних засобів, екологічно небезпечних і шкідливих речовин, історичних і культурних цінностей. Співробітники митних підрозділів здійснюють широкий комплекс правоохоронних заходів від накладення адміністративних стягнень до проведення дізнання. Адміністративна діяльність митних органів здійснюється шляхом використання різноманітних методів. Наявність такої кількості методів обумовлена насамперед тим, що адміністративна діяльність є різновидом управлінської діяльності, для якої характерною є різноспрямованість та різновекторність впливу на суспільні відносини. Методи доповнюють один одного, так як для кожного з них властивим є специфічний спосіб реалізації єдиної мети адміністративної діяльності. Усвідомлення єдності та взаємозв'язку методів адміністративної діяльності, їхніх загальних ознак та особливостей має вагоме значення для пізнання сутності та умов найбільш ефективного їхнього застосування.

Заходи адміністративно-примусового характеру у сфері митно-правових відносин використовуються достатньо активно, а тому їхнє застосування зачіпає інтереси великої кількості громадян та юридичних

осіб. На превеликий жаль, при цьому нерідко порушується чинне законодавство, особливо при здійсненні огляду чи переогляду товарів та транспортних засобів, особистого огляду та інших форм митного контролю.

Митні служби Російської Федерації, Республіки Білорусь, Узбекистану, Польщі, Угорщини та інших країн мають статус правоохоронного органу, тож, на мою думку, такий статус варто надати й митній службі України, або хоча б тим її підрозділам, які ведуть боротьбу з контрабандою та порушенням митних правил. Проте такий крок потребує серйозного теоретичного обґрунтування та глибокого аналізу з урахуванням загальнодержавних, а не лише відомчих інтересів митної служби.

Для визнання державного органу правоохоронним необхідно, щоб для нього правоохоронна діяльність була основною функцією. Однак усі органи Державної митної служби України, на мій погляд, визнати правоохоронними не можна, адже, як відомо, основне призначення їх полягає у здійсненні контрольних і фіскальних функцій, які є самостійним видом державної діяльності, а правоохоронна функція, яку виконують митні органи, підпорядковується контрольній діяльності й служить лише засобом підвищення її ефективності.

Виходячи з цього, доцільно говорити про надання статусу правоохоронних органів лише підрозділам митних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою й порушеннями митних правил, а також митній варті. За приклад можна взяти створення правоохоронної структури в Державній податковій адміністрації, де виключно податкова міліція має правоохоронний статус і виступає з допоміжною правоохоронною функцією щодо забезпечення податковими органами ефективного фінансового контролю за сплатою податків у державі.

Отже, митна справа є складовою зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України, а митні органи є своєю „візитною картою” нашої держави, індикатором дотримання Україною

взятих на себе зобов'язань, інституцією державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Правовий статус ДМС України регулюється низкою нормативно-правових актів. Правовий статус, а також найважливіші питання діяльності структурних підрозділів Державної митної служби України врегульовані в положеннях про Управління й відділи, які затверджуються наказами Голови Державної митної служби України.

На сьогоднішній день Державною митною службою України докладаються активні зусилля щодо підвищення рівня законності й дотримання вимог нормотворчої техніки в процесі здійснення правої роботи у підвідомчих митних органах. Митні правові акти Державної митної служби України, забезпечуючи реалізацію вимог митного законодавства, не тільки доповнюють національну систему митно-правового регулювання, а й заповнюють існуючі в ній прогалини, формують механізм комплексного правового впливу на сферу функціонування правовідносин, пов'язаних із переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, сплатою митних платежів і зборів, здійснюють нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Системі митної служби притаманні всі властивості великих соціальних систем. Вона складається з неоднорідних компонентів, які мають функціональну та організаційну специфіку.

Організаційна структура митної служби обумовлена завданнями, покладеними на систему, адміністративно-територіальним устроєм України та принципами побудови складних соціальних систем.

Структура митних органів України періодично зазначає реорганізацію, що пояснюється прагненням оптимізувати її діяльність з метою підвищення злагодженості керівництва митними органами, скорочення чисельності управлінського апарату та перерозподілу вивільнених працівників на найва-

жливіші ділянки роботи, зменшення витрат бюджетних коштів, а також поліпшення якості виконання завдань, поставлених перед митною службою.

Митні органи України виконують цілу низку завдань та функцій. Одним із основних завдань Державної митної служби України є захист економічних інтересів України. Митні органи України займають важливе місце у системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки беруть безпосередню участь у забезпеченні захисту економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створенні рівних можливостей розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності заохоченні конкуренції та ліквідації монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Висновок до розділу I За умови глобалізації економіки головними чинниками стабільного розвитку держави є здатність виробляти конкурентоздатну продукцію, послуги й ефективне управління зовнішньоекономічними зв'язками.

У зв'язку з цим надзвичайного значення набувають методи й механізми державного управління митною справою, яке полягає у здійсненні з боку митних органів контролю за дотриманням вимог митного законодавства.

Митні органи України, реалізуючи митну справу, здійснюють адміністративно-наглядову діяльність та використовують заходи адміністративно-примусового характеру. Вивчення практики застосування методів адміністративної діяльності митних органів і напрацювання необхідних науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення його правової регламентації набувають в сучасних умовах особливої соціальної цінності та потребують більш поглибленого дослідження.

РОЗДІЛ 2 ДИНАМІКА РОБОТИ МИТНИХ ОРГАНІВ

2.1. Аналіз основних показників роботи митних органів по наповненню Держбюджету України та проведенню контрольних процедур

Митні органи протягом січня-квітня 2011 року перерахували до бюджету 30,7 млрд грн платежів, що на 4,2 млрд більше, ніж за аналогічний період 2010 року, і на 500 млн грн більше показника, запланованого Міністерством фінансів України на цей період, повідомили у прес-службі митниці.

Збільшення надходжень до бюджету відбулося за рахунок таких товарів, як транспорт, обладнання і машини, метали й металеві вироби, продовольчі товари і с / г продукція.

Крім того, одним із головних факторів збільшення сум перерахованих коштів є реалізація митними органами комплексу заходів щодо розширення бази і об'єктів оподаткування.

Слід зазначити, що в структурі платежів у 2011 році відсутні надходження ПДВ з імпорту природного газу (у січні-квітні 2010 року було виплачено 2,5 млрд грн). Таким чином, без урахування надходжень з імпорту природного газу зростання митних платежів становить 28,3% (6,7 млрд грн).

Сума податків і зборів, умовно нарахованих згідно з пільгами, наданими законодавчими та іншими нормативно-правовими актами України, за станом на 1 травня 2011 року становить 15,7 млрд грн, що в 3,4 рази (на 11,1 млрд грн) більше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Таким чином, порівняно з таким же періодом 2010 року економічна ефективність роботи митної служби зросла на 63%.

Протягом 2009 року головні зусилля керівництво Держмитслужби зосереджувало на забезпеченні вчасного та якісного виконання митною службою її основних завдань, актів і доручень Президента України, Кабінету Міністрів України.

Зокрема, щодо наповнення Держбюджету України; розроблення та імплементації митного законодавства до міжнародних стандартів і стандартів Євросоюзу; забезпечення комплексного контролю за додержанням митного

законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами; удосконалення механізму функціонування митної служби України; спрощення та модернізації митних процедур; активізації участі Держмитслужби в роботі з оптимізації митно-тарифної та податкової політики держави.

Для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету здійснювалась організаційна робота щодо збільшення бази оподаткування шляхом посилення контролю за використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів. Досягненням у напрямі наповнення Держбюджету України значною мірою сприяла активна взаємодія митної служби із суб'єктами господарювання, що значною мірою сприяло забезпеченню зростання надходжень до бюджету.

Продовжувалась робота з підписання спільних документів про співпрацю між Держмитслужбою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Головною метою такої співпраці митної служби з бізнесовими колами є протидія „сірій” контрабанді, подолання тіньових механізмів ввезення в Україну товарів, створення надійних бар'єрів надходженню на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів, недопущення втрат Державного бюджету.

Протягом 2008 року підписано 3 Меморандуми, 4 Угоди та 2 Протоколи про співпрацю із суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями.

Учасники цих об'єднань та окремі суб'єкти ЗЕД зобов'язалися, зокрема, заявляти при імпорті митну вартість товарів, виходячи з рівнів їх вартості, що відповідають достовірній інформації, представляти митним органам достовірну інформацію про товари, а також погодилися надавати посадовим особам митних органів можливість перевірки фінансових і банківських документів, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічних операцій. Натомість, зазначені суб'єкти ЗЕД отримали право на лібералізацію процедур митного оформлення.

Затверджено методичні рекомендації із застосування окремих положень Митного кодексу України, що стосуються питань визначення митної вартості товарів, які імпортуються в Україну.

Отже, проаналізуємо діяльність Державної митної служби по наповненню Держбюджету України за 2010-2012 роки та наведемо результати аналізу у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз основних показників діяльності Державної митної служби по наповненню Держбюджету України за 2010-2012 роки

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+ ,-) звітнього періоду до	
				2010року	2011 року
Перераховано до Держбюджету (млн. грн.)	41173,9	54119,5	96047,2	54873,3	41927,7
ПДВ	31900,5	41699,8	80978,7	49078,2	39278,9
АП	916,2	1332,1	2209,7	1293,5	877,6
Мита	7245	9880,5	12124,6	4879,6	2244,1
Митних зборів	1004,5	1069,2	500	-504,5	-569,2
Єдиного збору	81,5	103,1	137,2	55,9	34,1

Як видно із таблиці 2.1 у 2012 році до Держбюджету України перераховано 96047,2 млн. грн., що значно перевищує обсяги таких перерахувань у 2010 та 2011 роках, а саме на 54873,3 млн. грн. і 41927,7 млн. грн. більше ніж у відповідних роках, що становили 41173,9 млн. грн. та 54119,5 млн. грн. відповідно. Таке перевищення відбулося в основному за рахунок збільшення у звітному році обсягів ПДВ і мита та у меншій мірі акцизного і

єдиного зборів в порівнянні з попередніми роками, а саме у 2012 та 2010 роках до Держбюджету було перераховано ПДВ відповідно 31900,5 млн. грн. і 41699,8 млн. грн., а у 2011 році - 80978,7 млн. грн., що на 49078,2 млн. грн. і 39278,9 млн. грн. більше ніж у 2010 та 2012 роках. Також до Держбюджету у звітному році було перераховано 12124,6 млн. грн. мита, а у 2010 та 2011 роках 7245 млн. грн. і 9880,5 млн. грн., що на 4879,6 млн. грн. і 2244,1 млн. грн. менше ніж у 2012 році. У 2012 році до Держбюджету було перераховано АЗ на 1293,5 млн. грн. і 877,6 млн. грн. більше ніж у попередніх роках відповідно, що становив у звітному році 2209,7 млн. грн. На 55,9 млн. грн. та 34,1 млн. грн. перевищували обсяги перерахувань ЄЗ у 2010 році у порівнянні з попередніми роками, який дорівнює 137,2 млн. грн. Тільки митних зборів у звітному році було перераховано до Держбюджету 500 млн. грн. , що на 504,5млн. грн. та 569,2 млн. грн. менше ніж у 2010 і 2012 роках , проте в цілому аналіз даних показників свідчить про підвищення ефективності роботи Державної митної служби по наповненню Держбюджету України у 2010 році порівняно з 2010 та 2012 роками.

Відобразимо результати діяльності ДМСУ по наповненню Держбюджету за 2010-2012 роки на рисунку 2.2.

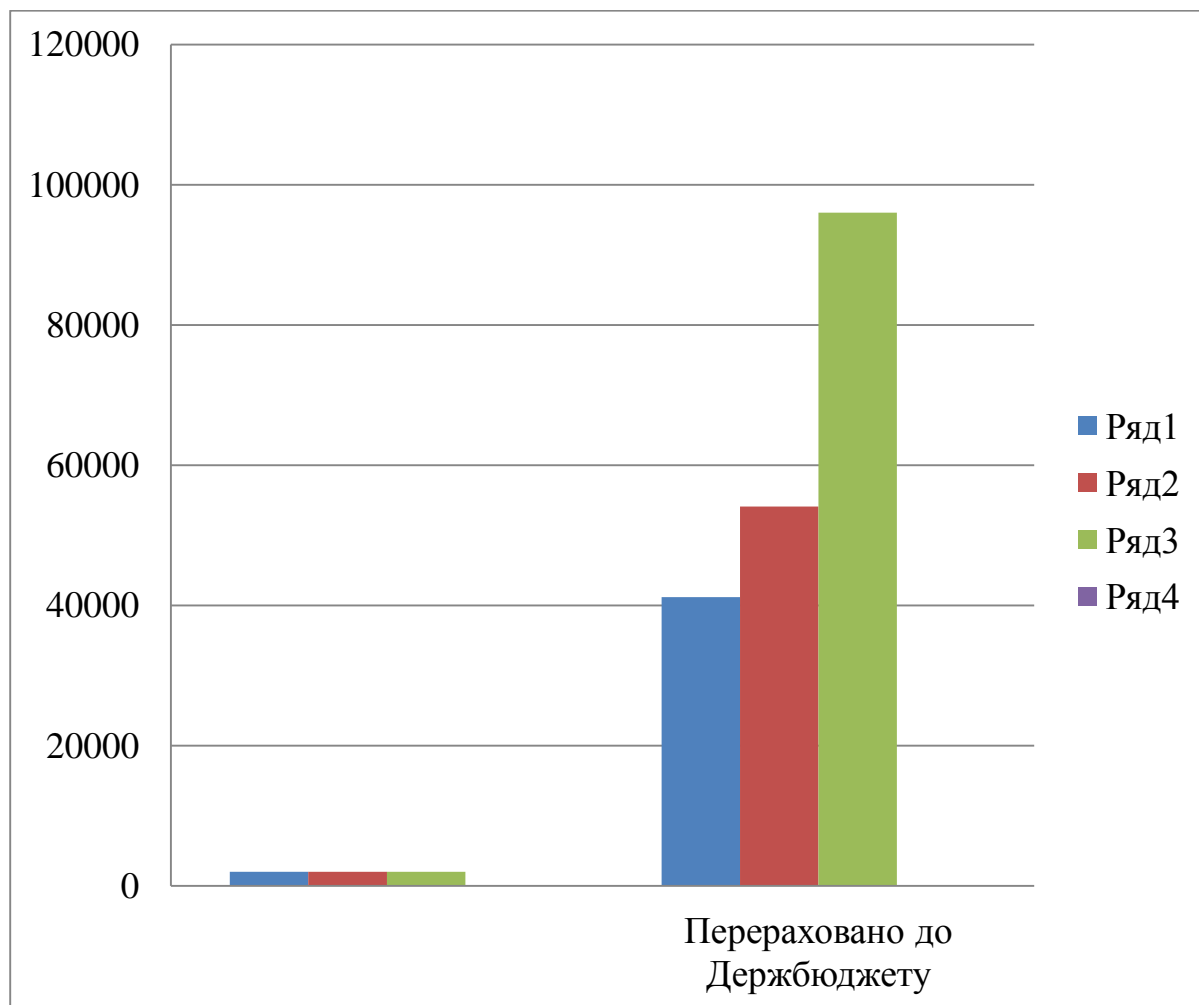

Рисунок 2.2 Аналіз діяльності Державної митної служби по наповненню Держбюджету України за 2010-2012 роки

Як видно з рисунку 2.2 у 2012 році значно зросли обсяги перерахування до Держбюджету у порівнянні з попередніми роками, що свідчить про підвищення ефективності діяльності ДМСУ.

Таблиця 2.3

Аналіз основних показників діяльності Рівненської митниці по
наповненню Держбюджету України за 2010-2012 роки

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+,-) звітнього періоду до	
				2010 року	2011 року
Перераховано до Держбюджету (млн. грн.)	235,7	308,2	636,9	401,2	328,7
ПДВ	176,7	247,0	527,5	350,8	280,5
АП	0,6	1,9	1,4	0,8	-0,5
Мита	48,1	48,2	101,6	53,5	53,4
Митних зборів	9,6	10,5	5,9	-3,7	-4,6
Єдиного збору	0,6	0,5	0,5	-0,1	0

Як видно із таблиці 2.3 у 2011 році до Держбюджету України перераховано 636,9 млн. грн., що перевищує обсяги таких перерахувань у 2010 та 2011 роках, а саме на 401,2 млн. грн. і 328,7 млн. грн. більше ніж у відповідних роках, що становили 41173,9 млн. грн. та 54119,5 млн. грн. відповідно. Таке перевищення відбулося в основному за рахунок збільшення у звітному році обсягів ПДВ і мита, а саме у 2010 та 2011 роках до Держбюджету було перераховано ПДВ відповідно 176,7 млн. грн. і 247,0 млн. грн., а у 2012 році - 527,5 млн. грн., що на 350,8 млн. грн. і на 280,5 млн. грн. більше ніж у 2010 та 2011 роках. Також до Держбюджету у звітному році було перераховано 101,6 млн. грн. мита, а у 2010 та 2011 роках 48,1 млн. грн. і 48,2 млн. грн., що на 53,5 млн. грн. і 53,4 млн. грн. менше ніж у 2012 році. У 2012 році до Держбюджету було перераховано АП 1,4 млн. грн., що на 0,8 млн. грн. більше ніж у 2010 році та на 0,5 млн. грн. менше ніж у 2011 році, який становив у

відповідних роках 0,6 млн. грн. і 1,9 млн. грн. На 3,7 млн. грн. та 4,6 млн. грн. перевищували обсяги перерахувань митних зборів у 2010 і 2011 роках у порівнянні з 2012 роком, який дорівнює у звітному році лише 5,9 млн. грн. Щодо ЄЗ, то у 2011 та 2012 роках до Держбюджету було перераховано 0,5 млн. грн. , що на 0,1 млн. грн. менше ніж у 2010 році, проте в цілому аналіз даних показників свідчить про підвищення ефективності роботи Рівненської митниці по наповненню Держбюджету України у 2009 році порівняно з 2010 та 2011 роками.

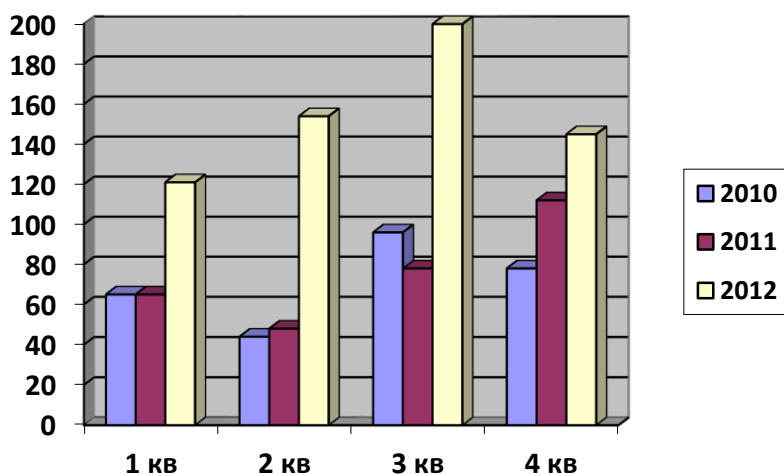

Рисунок 2.4. Аналіз діяльності Рівненської митниці по наповненню Держбюджету України за 2010-2012 роки

З рисунку 2.4 прослідковується позитивна тенденція діяльності Рівненської митниці по наповненню Держбюджету, оскільки у звітному році значно зросли обсяги перерахувань до Держбюджету порівняно з 2010 і 2012 роками.

Форми бланків вантажної митної декларації, аналогічні формам єдиного адміністративного документа, що відповідно до положень Конвенції про спрощення формальностей в торгівлі товарами застосовуються в Європейському Союзі й країнах Європейської асоціації вільної торгівлі. Запровадження такого документа в Україні передбачено Угодою про

партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною.

Технологію прикордонного та митного контролю у пунктах пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення, яка визначає особливості здійснення органами охорони державного кордону та митними органами процедур контролю та їх складових елементів.

Технологія спрямована на удосконалення взаємодії прикордонних та митних органів, скорочення часу прикордонного та митного контролю осіб, їх особистих речей, транспортних засобів та товарів, подальше спрощення й удосконалення контрольних процедур, підвищення їх ефективності та адаптацію до вимог законодавства Євросоюзу.

У квітні Держмитслужбою затверджено Перелік товарів, до яких застосовуються заходи гарантування доставки при ввезенні на митну територію України. Це дало можливість врегулювати питання щодо зобов'язань перевізника з доставки ввезених товарів без зміни їх стану чи кількості або якісних характеристик до митниці призначення у встановлені митними органами строки та пред'явлення таких товарів до митного оформлення у зазначеному місці та у визначений термін. Крім того, розширено перелік товарів, до яких застосовуються заходи гарантування.

У вересні підписано Меморандум про взаєморозуміння між Держмитслужбою, Асоціацією міжнародних автомобільних перевізників та Міжнародним союзом автомобільного транспорту, що дасть можливість налагодити ефективну співпрацю у зборі, передачі, обробці та обміні даними про припинення операцій з використанням книжок МДП в митницях призначення.

Постановою Кабінету Міністрів України, проект якої розроблено Держмитслужбою, затверджено оновлений Порядок митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні. Практична реалізація вимог порядку надає можливість вдосконалити процедури митного контролю й митного оформлення, зменшити

ризик надходження у вільний обіг на території України товарів, небезпечних для життя і здоров'я громадян, а також навколишнього середовища.

Підготовлено та погоджено з рядом зацікавлених міністерств та відомств проект Закону України щодо внесення змін до Митного кодексу України у частині врегулювання питання анулювання вантажних митних декларацій, що дасть змогу визначити порядок здійснення таких процедур та дозволить забезпечити належний контроль за діями посадових осіб митних органів.

Затверджено та здійснюється реалізація Плану заходів Держмитслужби, направлених на впровадження електронного декларування товарів.

З 1 вересня запроваджено перший етап застосування Порядку здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, які декларуються з поданням вантажної митної декларації та документів контролю за переміщенням товарів в електронному вигляді.

Вищезазначений порядок поширюється на 16 підприємств, включених до реєстру підприємств, до товарів яких може застосовуватися процедура електронного декларування.

З 1 липня набрали чинності нові Правила митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України, якими передбачено перенесення місця здійснення митного контролю та митного оформлення легкових автотранспортних засобів громадян з пунктів пропуску у внутрішні митниці (розташованих в обласних центрах), а також проведення спільного з представниками ДАІ огляду транспортних засобів.

З метою удосконалення порядку декларування предметів громадян затверджено Порядок заповнення та використання письмової митної декларації.

Відповідно прослідковується наступна динаміка основних показників активності ЗЕД, зокрема моєї бази практики безпосередньо - Рівненської митниці за 2010-2012 роки, що відображена у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка основних показників активності ЗЕД Рівненської митниці за
2010-2012 роки

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+,-) звітнього періоду до	
				2010 року	2011 року
Оформлено вантажів (тис. тон)	5117,879	5638,606	5207,677	89,798	-430,929
Оформлено ВМД (шт.)	37986	42369	49022	11036	6653
Пропущено вантажів (тис. тон)	3015	3191	3374,5	359,5	183,4
Пропущено транспортних засобів (шт.)	217896	234270	243536	25640	9266
Прослідувало громадян (тис. осіб)	930,854	994,068	946,434	15,58	-47,634

Аналізуючи таблицю 2.5, бачимо, що Рівненською митницею за 2012 рік було оформлено 5207,677 тис. тон. вантажів, що на 89,798 тис. тон. вантажів більше ніж у 2010 році та на 430,929 тис. тон. вантажів менше ніж у 2011 році, а також 49022 ВМД, що на 11036 ВМД і на 6653 ВМД більше за попередні періоди відповідно. У 2010 та 2011 роках було пропущено 3015 тис. тон. вантажів і 3191 тис. тон. вантажів відповідно, що на 359,5 тис. тон. вантажів і на 183,4 тис. тон. вантажів менше ніж у звітньому періоді, за який було пропущено 3374,5 тис. тон. вантажів. Також за 2012 рік Рівненською митницею було пропущено 243536 транспортних засобів, що на 25640 транспортних засобів і на 9266 транспортних засобів більше ніж у 2010 та 2011 роках. 930,854 тис. осіб та 994,068 тис. осіб прослідували Рівненською митницею за 2010 і 2011 роки відповідно, а за звітний період таких осіб

налічувалося 946,434 тис., що на 15,58 тис. осіб більше ніж у 2010 році та на 47,634 тис. осіб менше за 2011 рік. Відповідно проаналізувавши дані показники можна зробити висновок, що у 2012 році прослідковується зростання всіх показників активності ЗЕД в порівнянні з 2010 роком, а в порівнянні із 2008 роком усіх окрім кількості оформлених митницею вантажів та громадян, що прослідкували митницею, та не зважаючи на це, в цілому можна сказати про підвищення активності ЗЕД Рівненської митниці у 2011 році у порівнянні з 2010 та 2011 роками.

Відобразимо динаміку основних показників активності ЗЕД Рівненської митниці за 2010-2012 роки на рисунку 2.6.

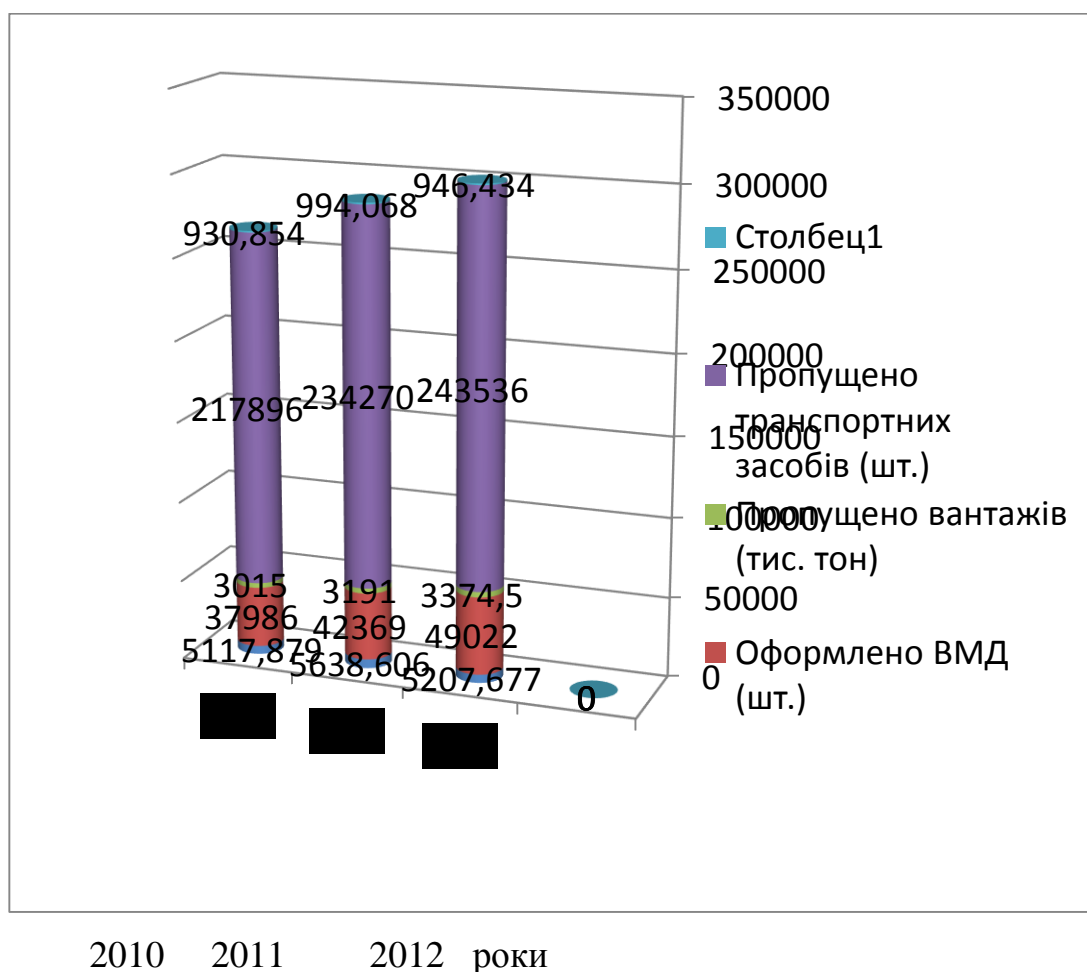

Рисунок 2.6 Динаміка основних показників активності ЗЕД Рівненської митниці за 2010-2012 роки

Аналізуючи рисунок 2.6, в цілому можна говорити про підвищення активності ЗЕД Рівненської митниці у 2012 році у порівнянні з 2010 та 2012 роками. Особливо чітка позитивна тенденція прослідковується по кількості оформлених ВМД, пропущених транспортних засобів та вантажів.

Одним із заходів впливу митних органів України на здійснення суб'єктами ЗЕД правопорушень та протиправних дій, які спрямовані на порушення законодавства з питань фінансово-господарської діяльності, є здійснення планових або позапланових виїзних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також невиїзних перевірок.

У практиці діяльності митних органів України існує і діє певний механізм проведення таких перевірок структурними одиницями митних

органів, але закріплення повноважень ДМСУ з приводу проведення перевірок законності здійснення зовнішньоекономічних операцій суб'єктами господарювання, на законодавчому рівні ще не здійснено.

Отже, проведемо аналіз контрольно-перевірочної роботи митних органів на основі моєї бази практики, а саме Рівненської митниці за результатами невиїзних та виїзних документальних перевірок, проведених нею за 2010-2012 роки і наведемо результати аналізу у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз проведення невиїзних та виїзних документальних перевірок
Рівненською митницею за 2010-2012 роки

Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+,-) звітнього періоду до	
				2010 року	2011 року
Кількість проведених невиїзних перевірок	24	8	8	-16	0
Кількість проведених планових виїзних документальних перевірок	17	18	12	-5	-6
Кількість проведених позапланових виїзних документальних перевірок	1	2	5	4	3
Кількість випадків виявлених порушень	22	10	14	-8	-4
Сума податкового	3	1	3	314,96	327,825

зобов'язання виявленого під час проведення перевірок (тис. грн.)	2,44	8,875	46,7		
Перераховано до бюджету з врахуванням штрафів (тис. грн.)	12,32	12,1	190,8	178,48	178,7

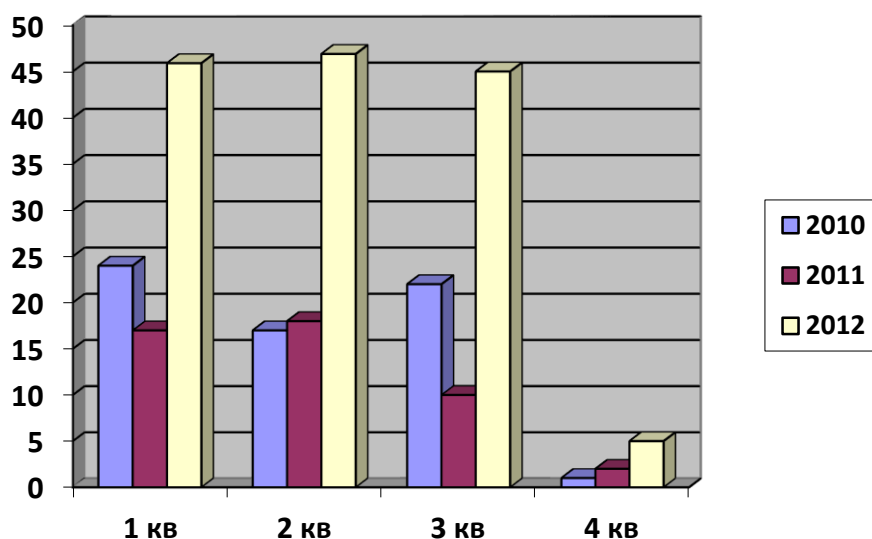
Аналізуючи таблицю 2.7, бачимо, що у 2011 та 2012 роках проведено 8 невиїзних перевірок, що на 16 перевірок менше в порівнянні з 2007 роком. Також прослідковується тенденція до зменшення кількості проведених планових виїзних документальних перевірок у розрізі між роками, а саме у 2009 році їх кількість становила 12 перевірок, а у 2010 та 2011 роках – 17 і 18 перевірок відповідно. Щодо кількості проведених позапланових виїзних документальних перевірок, то вона зросла у 2008 році порівняно з 2010 і 2011 роками відповідно на 4 та 3 перевірки і становила 5 перевірок. У 2011 році у 14 випадках були виявлені порушення, тобто знову прослідковується динаміка до зменшення, оскільки у 2010 та 2011 роках їх кількість становила відповідно 22 і 10 порушення. Однак прослідковується позитивна тенденція щодо суми податкового зобов'язання виявленого під час проведення перевірок, а саме у 2012 році вона становила 346,7 тис. грн., що на 314,96 тис. грн. і 327,825 тис. грн. більше ніж у 2010 та 2011 роках відповідно. У 2012 році перераховано до бюджету з врахуванням штрафів 190,8 тис. грн., що значно перевищує дані суми у попередніх роках, які становили 12,32 тис. грн. та 12,1 тис. грн. відповідно у 2010 і 2011 роках. Отже, не зважаючи на те, що кількість проведених перевірок та виявлених порушень у 2012 році зменшилась у порівнянні з попередніми роками, контрольно-перевірочна діяльність Рівненської митниці покращилась, оскільки відбулося значне збільшення суми податкового зобов'язання виявленого під час проведення перевірок та перерахування до бюджету з врахуванням штрафів у поточному році, що свідчить про підвищення ефективності контрольно-перевірочної діяльності митниці.

Наведемо результати аналізу проведення невиїзних та виїзних документальних перевірок Рівненською митницею за 2010-2012 роки на рисунках 2.8 і 2.9.

Рисунок

2.8

Аналіз кількості проведених невиїзних та виїзних документальних перевірок Рівненською митницею за 2010-2012 роки

Як видно з рисунку 2.8 у звітному році зросла лише кількість проведених позапланових виїзних документальних перевірок в порівнянні з попередніми роками, проте в цілому по результатах проведених невиїзних та виїзних документальних перевірок Рівненською митницею прослідковується чітка позитивна тенденція, наведена на рисунку 2.9.

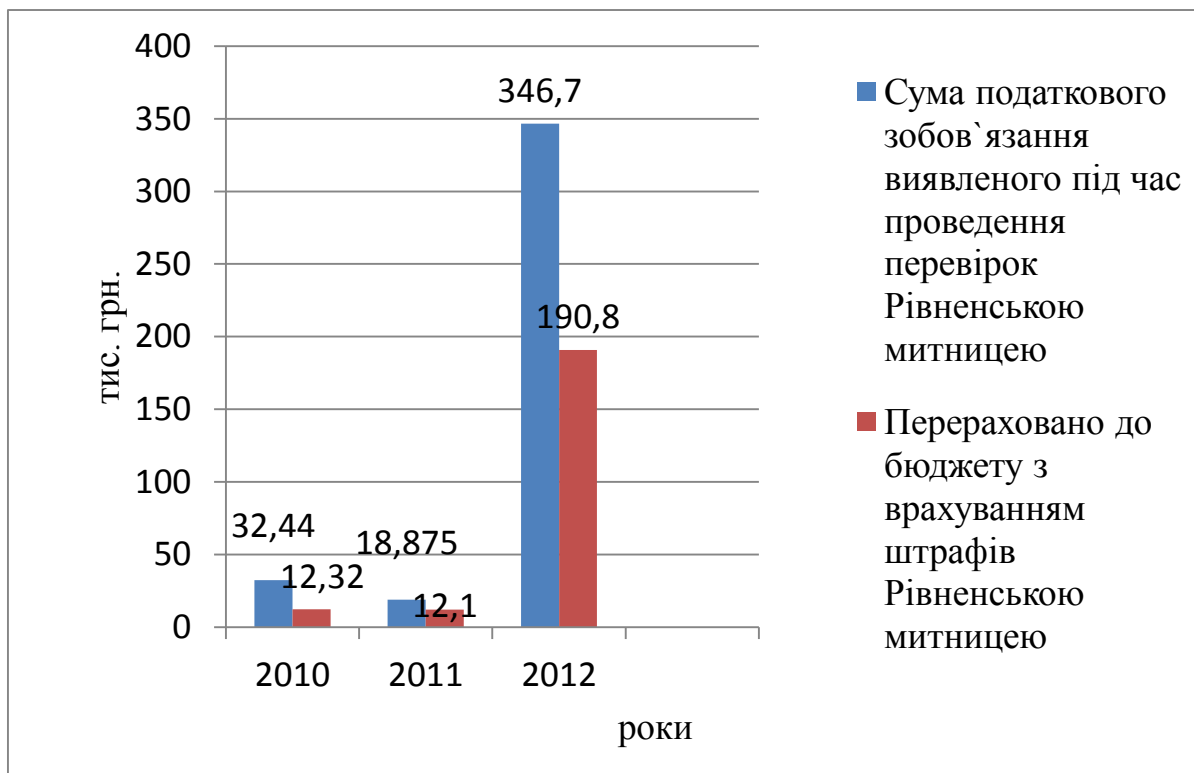

Рисунок 2.9 Аналіз результатів проведених невиїзних та виїзних документальних перевірок Рівненською митницею за 2010-2012 роки

Аналізуючи рисунок 2.9, бачимо, що сума податкового зобов'язання виявленого під час проведення перевірок та перерахована до бюджету сума з врахуванням штрафів у 2012 році значно перевищує відповідні суми попередніх років, що свідчить про підвищення ефективності контрольно-перевірочної діяльності Рівненської митниці у звітному році.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що прослідковується позитивна тенденція роботи митних органів по наповненню Держбюджету України та проведенню ними контрольних процедур, про що свідчить значне підвищення ефективності їх діяльності у 2012 році в порівнянні із попередніми роками.

2.2. Оцінка ефективності правоохоронної діяльності митних органів України

Правоохоронна діяльність митних органів фактично являє собою один з основних напрямків забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів громадян і суб'єктів господарювання, попередження та припинення протиправних дій, застосування до правопорушників заходів адміністративно-процесуального забезпечення та адміністративних стягнень.

Аналіз різноманітних поглядів щодо визначення поняття „правоохоронна діяльність” дозволяє констатувати той факт, що більшість з них зводиться до розуміння цього поняття у широкому та вузькому його значенні.

Так, у широкому значенні під правоохоронною діяльністю слід мати на увазі діяльність по охороні права, яка здійснюється спеціально уповноваженими на те органами за встановленою в законі процедурою і полягає в розгляді юридично значущих справ, виявленні правопорушень і обвинуваченні осіб, винних в їх вчиненні, і, у деяких випадках у застосуванні до правопорушників примусових заходів, регламентованих законом, а також у представництві і захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. У вузькому - боротьба з злочинами та іншими правопорушеннями (в основному з тими, що прийнято називати адміністративними проступками) або підтримання громадського порядку (патрулювання в громадських місцях, контроль за проведенням масових заходів).

Погоджуючись з позицією тих науковців які зазначають, що правоохоронна діяльність - це державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних засобів впливу в суворій відповідності з законом і при неухильному дотриманні встановленого ним порядку. Вважаємо, що саме це визначення є найбільш обґрунтованим та може бути використано у подальшому. Запропоноване визначення характеризує цю діяльність як різновид правозастосовної діяльності,

що полягає у застосуванні заходів юридичного впливу у відповідності до закону, з метою охорони та захисту прав та законних інтересів громадян, підприємств та організацій, суспільства та держави, забезпечення безпеки, правопорядку та законності.

На нашу думку, діяльність, здійснювана митними органами України за своїм змістом та сутністю є правоохоронною, а, відтак, митні органи фактично належать до системи правоохоронних органів держави.

Проблеми протидії злочинності та митним правопорушенням постійно знаходяться в центрі уваги керівництва митної служби України.

Основні зусилля митних органів зосереджені на протидії таким правопорушенням, як приховування товарів від митного контролю, переміщення їх за підробленими документами, на недопущенні незаконного переміщення історичних та культурних цінностей, наркотичних засобів, зброї. Запроваджено практику реального вилучення предметів митних правопорушень значної вартості. Митні органи систематично вживають заходи щодо проведення системного контролю за операціями, що належать до груп ризику, за діяльністю суб'єктів ЗЕД, які здійснюють такі операції (вивчення окремих зовнішньоекономічних операцій й визначення їх доцільності, відстеження маршруту товарів, опрацювання електронних баз даних, аналіз документів, які послуговували підставою для митного оформлення тощо); підвищення ефективності взаємодії та обміну інформацією з іншими правоохоронними органами України, налагодження співпраці з митними адміністраціями зарубіжних країн.

Так, наприклад, з метою об'єктивної оцінки правоохоронної діяльності митних органів та підвищення її ефективності запроваджено систему контролю за здійсненням провадження у справах про порушення митних правил, зокрема, за порушенням та розглядом справ окремої категорії (до справ окремої категорії за рішенням Держмитслужби України були віднесені справи, порушені у зв'язку з правопорушеннями з високим ступенем суспільної небезпеки, виявлення яких, як правило, забезпечується використанням оперативних заходів і попередньою аналітичною роботою).

Стан сучасного національного законодавства свідчить про те, що реалізація правоохоронної функції митних органів здійснюється з використанням різноманітних методів митного контролю (шляхом перевірки документів та відомостей, здійснення митного огляду, переогляду товарів і транспортних засобів, огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних митних складів тощо, перевірки систем звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон держави тощо), аналізу даних митної статистики, отримання інформації від правоохоронних органів.

Отже, дамо оцінку ефективності правоохоронної діяльності ДМСУ за 2010-2012 роки за результатами порушених кримінальних справ та складених протоколів про порушення митних правил митними органами, наведеними у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Оцінка ефективності правоохоронної діяльності ДМСУ за 2010-2012 роки

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+,-) звітнього періоду до	
				2010 року	2011 року
Кількість порушених кримінальних справ	281	294	328	47	34
Порушено кримінальних справ на суму (млн. грн.)	278,1	421,0	5515,2	5237,1	5094,2
Кількість складених протоколів про порушення митних правил	24178	25500	25004	826	-496
Складено протоколів про порушення митних правил на суму (млн. грн.)	746,4	855,0	6092,8	5346,4	5237,8

Аналізуючи таблицю 2.10, можна сказати, що в розрізі між роками прослідковується покращення якості правоохоронної діяльності митних органів, оскільки кількість порушених ними кримінальних справ у 2012 році

становила 328, що на 47 і 34 кримінальних справ більше ніж у 2010 та 2011 роках відповідно. У 2012 році порушено кримінальних справ на суму 5515,2 млн. грн., що на 5237,1 млн. грн. і 5094,2 млн. грн. більше в порівнянні з 2010 та 2011 роками, що є прямим свідченням підвищення ефективності правоохоронної діяльності митних органів. Кількість складених протоколів про порушення митних правил зросла у 2012 році лише порівняно з 2010 роком на 826 протоколів і становила 24178 протоколи, що на 496 протоколів менше ніж у 2011 році. Проте у 2011 році складено протоколів про порушення митних правил на суму 6092,8 млн. грн., що значно перевищує такі суми у 2010 та 2011 роках, а саме на 5346,4 млн. грн. і 5237,8 млн. грн. відповідно, що також свідчить про підвищення ефективності правоохоронної діяльності митних органів.

На виконання рішення колегії та розпоряджень Держмитслужби України, прийнятих у період 2010-2011 роках пріоритетною є діяльність митних органів зорієнтована на виявлення довготривалих схем і механізмів при імпорті та експорті товарів. Системна робота, яку здійснює керівництво митної служби України, спрямована на підвищення результативності та дієвості правоохоронної діяльності митних органів, основний зміст якої полягає у запобіганні, виявленні, розкритті та припиненні митних правопорушень.

Наведемо результати правоохоронної діяльності ДМСУ по кількості порушених кримінальних справ та складених протоколів про порушення митних правил за 2010-2012 роки на рисунку 2.11.

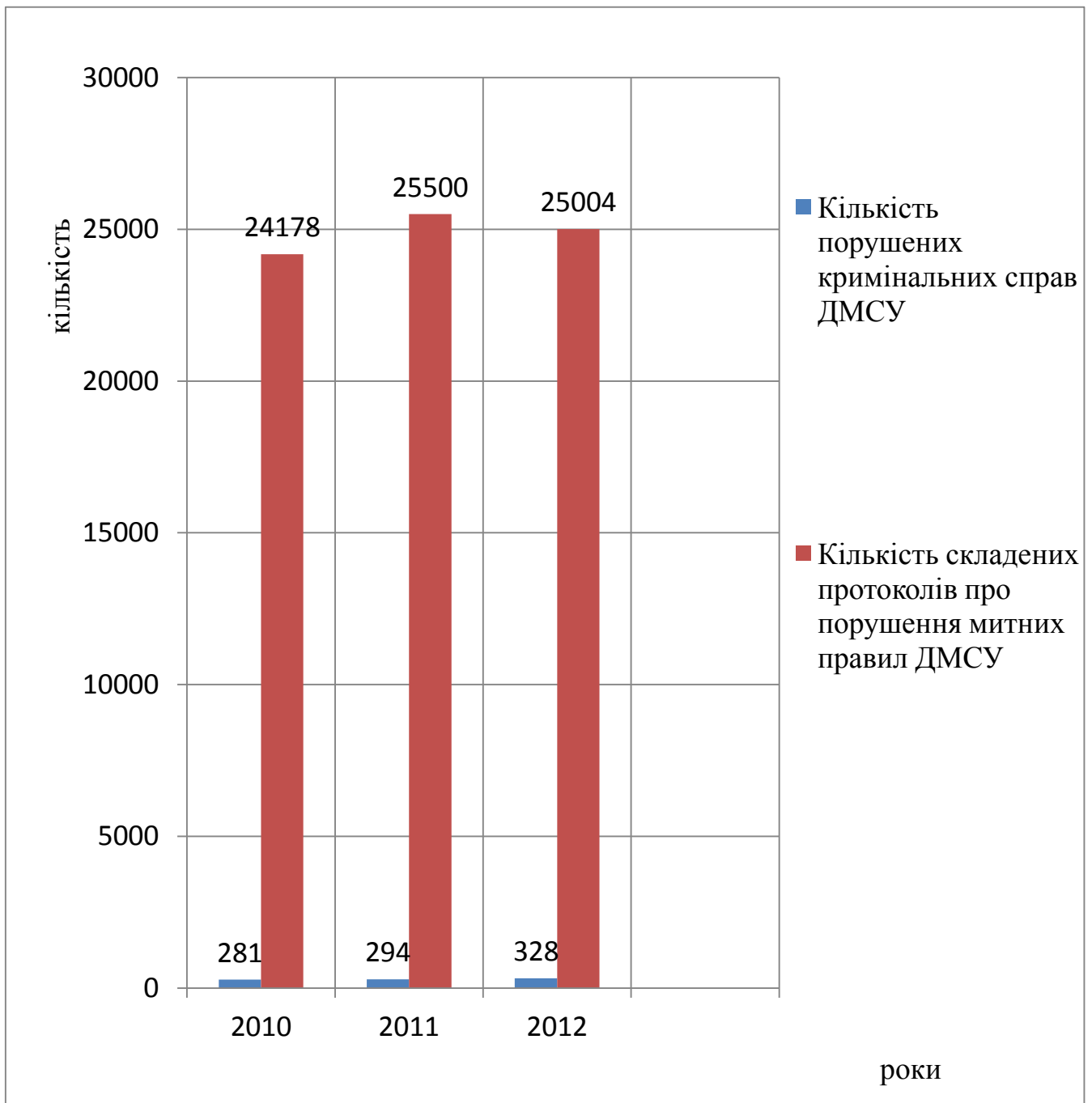

Рисунок 2.11 Аналіз правоохоронної діяльності ДМСУ по кількості порушених кримінальних справ та складених протоколів про порушення митних правил за 2010-2012 роки

З рисунку 2.11 видно позитивну тенденцію правоохоронної діяльності ДМСУ по кількості порушених кримінальних справ та складених протоколів про порушення митних правил, також в цілому аналізуючи правоохоронну

діяльність ДМСУ за 2010-2012 роки прослідковується значне підвищення її результатів, які відображені на рисунку 2.12.

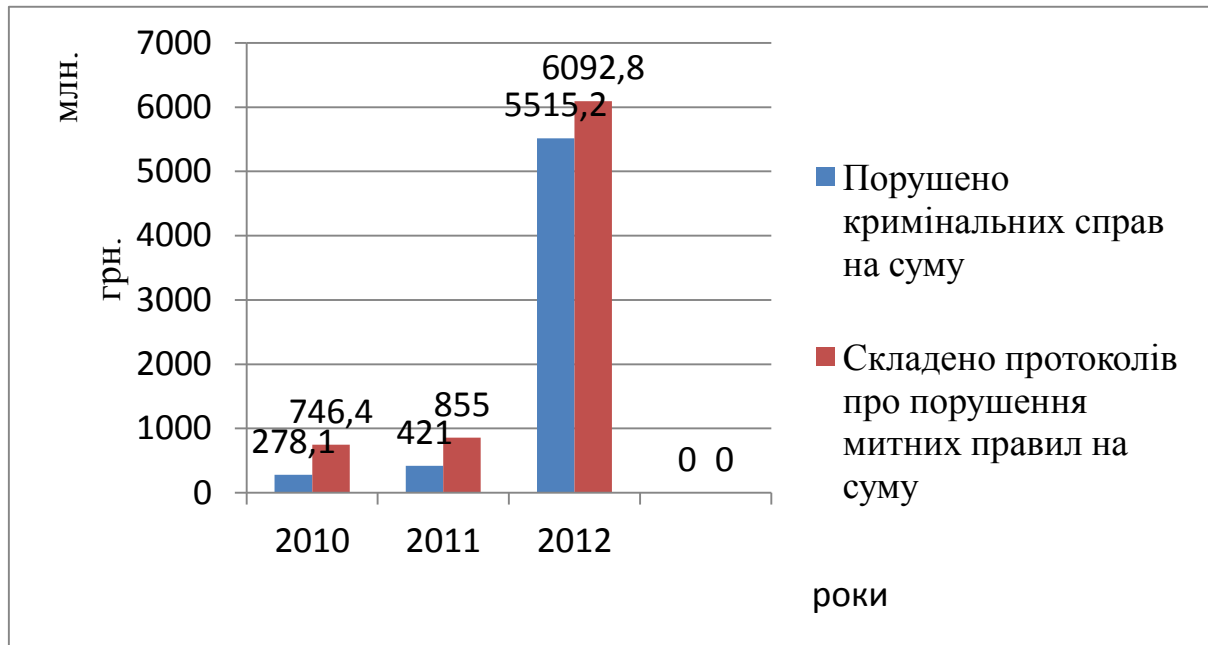

Рисунок 2.12 Аналіз ефективності правоохоронної діяльності ДМСУ за 2010-2012 роки

Аналізуючи рисунок 2.12, бачимо, що відбулося значне покращення правоохоронної діяльності ДМСУ, оскільки як видно з рисунку у 2012 році значно зросли суми, на які були порушені кримінальні справи та складені протоколи про порушення митних правил, у порівнянні з 2010 та 2011 роками, що свідчить про підвищення ефективності правоохоронної діяльності ДМСУ.

Проведемо також аналіз правоохоронної діяльності Рівненської митниці за 2010-2012 роки за допомогою таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Оцінка ефективності правоохоронної діяльності Рівненської митниці за
2010-2012 роки

Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення(+,-) звітнього періоду до	
				2010 року	2012 року
Кількість порушених кримінальних справ	8	4	5	-3	1
Порушено кримінальних справ на суму (млн. грн.)	4,37	2,36	3,74	-0,63	1,38
Кількість складених протоколів про порушення митних правил	315	339	410	95	71
Складено протоколів про порушення митних правил на суму (млн. грн.)	6,36	13,09	8,4	2,04	-4,69
Вилучено предметів порушення митних правил на суму (млн. грн.)	1,04	11,79	3,77	2,73	-8,02

Аналізуючи таблицю 2.11, можна сказати, що у 2012 році прослідковується покращення якості правоохоронної діяльності митних органів у порівнянні з 2011 роком, оскільки кількість порушених ними кримінальних

справ у звітному році становила 5 на суму 3,74 млн. грн., що на 1 кримінальну справу та на 1,38 млн. грн. більше ніж у попередньому році, проте у порівнянні з 2010 роком їх діяльність погіршилася, оскільки у 2010 році було заведено 8 кримінальних справ на суму 4,37 млн. грн., що на 3 кримінальні справи та на суму 0,63 млн. грн. більше ніж у звітному році. Кількість складених протоколів про порушення митних правил зросла у 2011 році порівняно з 2010 та 2012 роками на 95 і 71 протоколи відповідно. Проте у 2012 році складено протоколів про порушення митних правил на суму 8,4 млн. грн., що перевищує таку суму лише у порівнянні з 2010 роком на 2,04 млн. грн., а у 2011 році складено протоколів про порушення митних правил на суму 13,09 млн. грн., що перевищує відповідну суму звітного періоду на 4,69 млн. грн. Відповідна тенденція прослідковується по наступному показнику, а саме у 2012 році було вилучено предметів порушення митних правил на суму 3,77 млн. грн., що на 2,73 млн. грн. більше ніж у 2010 році та на 8,02 млн. грн. менше за попередній рік.

Отже, з проведеного аналізу можна зробити висновок, що в розрізі між роками чіткої результативності підвищення правоохоронної діяльності Рівненської митниці не прослідковується, проте аналізуючи правоохоронну діяльність ДМСУ видно чітку позитивну тенденцію, що свідчить про підвищення ефективності правоохоронної діяльності митних органів в цілому.

Висновок до розділу 2. На сьогоднішній день митні органи мають значні результати в діяльності, пов'язаній із запобіганням та припиненням митних правопорушень. Разом з тим, аналіз правоохоронної діяльності митних органів свідчить, що в умовах, коли протиправні прояви у зовнішньоекономічній сфері мають системний характер, набувають все більшої інтелектуалізації, пов'язані з діяльністю міжнародних злочинних угруповань, Держмитслужба України стикається з низкою проблем, які применшують ефективність механізму протидії митним правопорушенням і які вимагають свого розв'язання на державному рівні.

РОЗДІЛ 3 ВЕКТОРИ РОЗБУДОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

3.1. Проблематичні аспекти діяльності митних органів України

Проблематика удосконалювання управління державною митною службою змусила звернути на себе увагу в останні десятиріччя. Це обумовлено насамперед тим, що зміни у характері і масштабах зовнішньоекономічної діяльності, зростання її соціально-економічного значення для кожної країни об'єктивно вимагають внесення істотних коректив практично в усі сфери діяльності митних органів, їх функції, організацію управління і взаємодію з іншими органами усередині держави і на міжнародному рівні, розширення соціальної бази їх діяльності. Тому зрозумілою є потреба в наукових дослідженнях у сфері управління в митній службі.

Аналіз стану діяльності митних органів України показує, що їх подальший розвиток потребує поліпшення управління в митній службі. Це диктується, насамперед, необхідністю завершення процесу становлення митної служби України, її модернізації та інтенсифікації відповідно до потреб переходу економіки на ринкові відносини, зміцнення світогосподарських зв'язків, адаптації національної митної справи до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим реалізація митної справи виходить за рамки вузьковідомчих інтересів і стає найважливішою організаційною основою з'єднання зусиль багатьох державних відомств і організацій.

На сучасному етапі розвитку митної справи в Україні, результат діяльності митних органів щодо формування доходної частини Державного бюджету є прагматичним і одним з найбільш пріоритетних. Показник надходжень доходів до Держбюджету встановлюється щорічно законом Про державний бюджет України на відповідний рік, і прийнято вважати, що ступінь виконання цього показника відображає повноту та ефективність реалізації митною службою фіскальної функції.

Недоліком такого підходу є неможливість відокремити ту частину бюджетних поступлень, яка дійсно є результатом ефективної роботи митних органів, від тієї, яка пов'язана з іншими чинниками.

У практиці управління митною справою в Україні з перших років її існування використовується оцінка ефективності діяльності митних органів за порівнянням витрачених коштів на утримання митних органів та поступлень до Держбюджету митних податків і зборів. Проводиться розрахунок, скільки витрачено на утримання митної системи та кожного митника і скільки „заробили” для бюджету держави середньостатистичний митник та система в цілому. Однак, статистичний показник надходжень доходів до Держбюджету та їх зростання (як в абсолютних показниках, так і в розрахунку на одного працівника митних органів) сам по собі не відображає ефективність реалізації митною службою фіскальної функції. Відповідно і оцінка ефективності діяльності митних органів за порівнянням витрачених коштів на утримання митних органів та поступлень до Держбюджету митних податків і зборів не можна вважати коректним.

З другої половини 90-х і до даного часу використовується багатокритеріальний підхід до оцінки ефективності роботи митних органів. У 2001 році розроблено Методику системного аналізу завантаження митниць та раціоналізації розподілу особового складу в Державній митній службі України, автори якої ставили перед собою завдання забезпечити раціональний розподіл особового складу, коли навантаження на одного інспектора в кожній митниці наближено до середнього по митній системі, а також визначення ефективності роботи кожної митниці. Методика дозволяє розрахувати навантаження та вирівняти його між митницями, після чого перейти до визначення показників ефективності роботи митниць. Критерієм ефективності вибрано суму податків, що перераховуються до бюджету окремою митницею від кожного виду роботи у перерахунку на одиницю виміру цієї роботи. Отже, кінцевою метою методики є розподіл митних платежів, які заплановано для надходження до бюджету, пропорційно до обсягів робіт кожної конкретної митниці. Порівняльна оцінка

ефективності роботи митниць здійснюється за результатами виконання розподілених планових фіскальних показників. Оцінити результативність митної справи в цілому можна за порівнянням навантаження на всі митні органи в оцінюваний та попередній періоди.

При цьому слід зауважити, що нерівномірне навантаження на працівників різних митниць, зростання кількісних показників може призводити до перевантаження працівників підрозділів митного оформлення окремих митниць і негативно відображається на якості їх роботи та рівні митної безпеки.

Отже, загрозою для економічної безпеки держави може бути саме та частина митних платежів, яку митна служба недобрала до держбюджету. Тому оцінювати ефективність роботи митної системи необхідно не за сумою стягнутих платежів, а за повнотою цих стягнень.

Митними органами, не зважаючи ані на листи Департаменту аналізу ризиків та аудиту, ані на листи Департаменту митних платежів Державної митної служби України, розрахунок штрафних санкцій платників податків здійснюється не у повному обсязі. Податкове зобов'язання визначається без проведення перевірок, на підставі класифікаційних рішень, листів тощо, що не передбачено законодавством. Слід зауважити, що додатковий фіскальний ефект від контрольно-перевірочної діяльності митних органів виявляється також у застосуванні результатів перевірок під час митного оформлення: прийняття класифікаційних рішень, визначення митної вартості тощо. Проте поряд з підвищенням ефективності контрольно-перевірочної діяльності митних органів існують проблеми, які негативно впливають на виконання завдань, покладених на підрозділи організаційно-контрольної роботи в частині здійснення перевірок функцій. Так окремими митними органами документальні перевірки проводяться неякісно.

Визначальним у системі законодавчих актів, що безпосередньо регулюють діяльність митних органів, є насамперед МК України. Не зважаючи на те, що цей є вже другим кодифікованим актом, що регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби

України, однак він не розв'язав усіх питань, пов'язаних із визначенням правового статусу митних органів. Ця невизначеність негативно впливає на ефективність діяльності митних органів, що утруднює, а іноді і унеможлиблює виконання завдань і функцій митних органів.

МК України містить значну кількість недоліків, про що свідчить часте внесення змін до нього, значна кількість яких стосується компетенції митних органів. Проблема визначення компетенції для митних органів має особливе значення, оскільки вони реалізують цілий комплекс різноманітних за характером функцій, до яких належить і функція правоохорони. У відповідності до чинного законодавства митні органи мають державновладні повноваження, реалізація яких передбачає самостійне здійснення ними правотворчої та правозастосовної діяльності. Проте самостійні вони лише у певних межах, які регламентуються державою шляхом встановлення митним органам відповідної компетенції. Відсутність чіткої регламентації прав і обов'язків митних органів та їх посадових осіб призводить до порушення законності, падіння рівня виконавської дисципліни, безвідповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків.

Діяльність митних органів регламентує чинний МК України не в повному обсязі, про що свідчить зміст понад 70 статей, що мають відсильний або банкетний характер. Значна кількість таких статей применшує ефективність правового регулювання митно-правових відносин. Наявність такої кількості відсильних та банкетних норм свідчить про недосконалість митного законодавства. Наприклад, у статті 53 МК України, у якій визначено права митних органів на застосування примусових заходів, у частині 3 зазначено, що перелік примусових заходів, а також порядок їх застосування встановлюють МК України та інші закони України, а з'ясувати, які конкретно, досить проблематично. Аналіз статей МК України, що встановлюють переліки документів, необхідних для здійснення митних процедур під час переміщення товарів через митний кордон різними видами транспорту (статті 134, 141, 145, 149,150), свідчить про те, що ці переліки є відкритими, що фактично допускає

можливість їх розширеного тлумачення. На практиці ж ця ситуація досить часто призводить до зловживань із боку митників і аж ніяк не сприяє спрощенню митних процедур.

Один із підходів у розумінні ролі митної служби в глобальному значенні полягає у визнанні за митними органами статусу "адміністративного бар'єру", що неминуче постає під час доставляння товарів від виробника до кінцевого споживача (з точки зору операторів зовнішньої торгівлі на економічні зв'язки та організацію торговельних потоків), а також інструменту захисту національних економічних і соціальних інтересів, або, іншими словами, своєрідного "фільтру" цих товаро- і вантажопотоків (з огляду на необхідність сталого забезпечення розвитку держави). Відмінність у поглядах на перспективу розвитку митної системи є прийнятною для дискусії, проте в ідеалі передбачає пошук оптимальної правової моделі в статусних нормативно-правових актах.

Зростання значення митної справи як засобу забезпечення дотримання норм законодавства суб'єктами переміщення товарів і предметів через митний кордон держави обумовлює важливість дослідження митної системи в цілому та особливостей правового статусу митних органів, уповноважених основним митним законом безпосередньо здійснювати митну справу.

З позиції аналізу чинного законодавства, проекту Закону України "Про митну службу України", результатів дослідження правового статусу митних органів вченими-правниками необхідно додаткового обґрунтувати потребу вдосконалення організаційно-правового та функціонального аспектів системи митних органів.

Передовсім, варто загострити увагу на тих обставинах, що свідчать про необхідність удосконалення і організаційного, правового, функціонального механізму митних органів України.

По-перше, вказана вище система утворена на початку 90-х років минулого століття для виконання функцій, пов'язаних із примусовим забезпеченням дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності правил переміщення товарів і предметів через митний кордон, Загальновідомо, що в умовах

проведення економічної реформи діяльність органів державного управління, орієнтованих на переважне застосування примусових заходів, визнається недоцільною, такою, що не відповідає вимогам часу й не задовольняє у повній мірі потреби громадян.

По-друге, на діяльність митних органів істотно посилює вплив міжнародний чинник, а також факт проголошення ідеї євроінтеграції. Про це свідчить цілком реальна перспектива ближчим часом приєднання до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), вступ до Світової організації торгівлі (СОТ). Подібні дії є виправданими, бо дозволяють у стислі строки удосконалити національне законодавство з питань митної справи шляхом приведення його у відповідність із міжнародними стандартами.

По-третє, в ході інтеграції у міжнародне співтовариство Україна не може не враховувати тенденцій, які спостерігаються у сферах міжнародної торгівлі і митної справи, а саме: а) зростання обсягів міжнародної торгівлі та поступове усунення торгівельних бар'єрів; б) підвищення уваги до імпортованих товарів з метою забезпечення захисту здоров'я і безпеки населення, охорони довкілля; в) підвищення правоохоронної ролі митної служби; г) активне запровадження аналізу ризиків як альтернативу тотальному митному контролю; д) удосконалення інформаційного забезпечення сфери митної діяльності на основі високопродуктивних інформаційних систем і єдиних стандартів обміну даних. Наявність таких тенденцій за висновками ВМО вимагає від урядів більшості країн світу належним чином фінансувати митні органи, забезпечувати належну підготовку службовців цих органів, зокрема, з питань застосування актів міжнародного митного права, а також постійно удосконалювати механізм здійснення митних процедур.

По-четверте, поява нових інформаційних технологій, сучасних видів транспорту і зв'язку, а також лібералізація зовнішньої торгівлі суттєво вилинули на умови роботи митних органів в багатьох країнах, а тому переосмислення поглядів на спрямованість митної політики і пов'язати з цим модернізація митних

систем стали необхідними умовами подальшого існування ефективної митної служби.

На сьогоднішній день митні органи мають значні результати в діяльності, пов'язаній із запобіганням та припиненням митних правопорушень. Разом з тим, аналіз правоохоронної діяльності митних органів свідчить, що в умовах, коли протиправні прояви у зовнішньоекономічній сфері мають системний характер, набувають все більшої інтелектуалізації, пов'язані з діяльністю міжнародних злочинних угруповань, Держмитслужба України стикається з низкою проблем, які применшують ефективність механізму протидії митним правопорушенням і які вимагають свого розв'язання на державному рівні.

Правомірність багатьох постанов у справі про порушення митних правил винесених судами викликає питання. Проте реально вплинути на ситуацію, що склалася, шляхом подання апеляції до вищестоящого суду, митні органи не мають правових можливостей, оскільки процедури оскарження рішення суду органом, який порушив справу законодавством не передбачено.

Стан сучасного національного законодавства свідчить про те, що реалізація правоохоронної функції митних органів здійснюється з використанням різноманітних методів митного контролю (шляхом перевірки документів та відомостей, здійснення митного огляду, переогляду товарів і транспортних засобів, огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних митних складів тощо, перевірки систем звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон держави тощо), аналізу даних митної статистики, отримання інформації від правоохоронних органів.

За таких умов обмеженості у правових можливостях, покладання на митні органи обов'язку, а значить і відповідальності за результати протидії митним правопорушенням, захисту внутрішнього ринку не виглядає обґрунтованим.

Усвідомлюючи характер проблеми та визначаючи варіанти її мінімізації, Держмитслужба України неодноразово виступала ініціатором внесення змін та доповнень до чинного законодавства, зміст яких полягає у розширенні повноважень правоохоронного характеру для митних органів. Досвід діяльності

митних адміністрацій зарубіжних країн підтверджує правильність висновку щодо того, що ефективність протидії митним правопорушенням залежить від заходів, що вживаються в межах цієї діяльності.

ЄС відповідно до міжнародних зобов'язань України та пріоритетів Програми інтеграції України до ЄС вимагає від України розширення правоохоронних повноважень митних органів. Аналіз даного та інших міжнародних документів свідчить, що митні органи України розглядаються міжнародними організаціями як правоохоронні органи, які мають бути повноправними суб'єктами міжнародних відносин у сфері боротьби з організованою злочинністю та забезпечення безпеки.

Разом з тим, обмеженість повноважень правоохоронного характеру ускладнює можливість митних органів повною мірою бути задіяними у заходах запобігання та припинення митних правопорушень, у взаємодії та обміні інформацією, у тому числі й з митними адміністраціями зарубіжних країн, що суттєво знижує ефективність боротьби з проявами протиправної поведінки у сфері міжнародної торгівлі, забезпечення національної безпеки України.

Негативно впливають на оцінку ефективності правоохоронної діяльності митних органів відмінності у компетенції митних органів України та державних органів, які традиційно відносять до системи правоохоронних. Основна форма взаємодії - обмін інформацією, не має суттєвого значення для профілактики та припинення митних правопорушень.

Загальна чисельність особового складу митних органів, який безпосередньо задіяний у реалізації правоохоронної функції з одного боку свідчить про високу ефективність їх діяльності, а з іншого - про недостатню концентрацію сил та засобів для покращення результату правоохоронної роботи.

Суттєвий вплив на ефективність і результативність протидії митним правопорушенням має відсутність у чинному законодавстві норм, які б передбачали участь у судовому засіданні представника митного органу, в зоні діяльності якого було вчинено порушення митних правил. Наслідком відсутності серед кола учасників провадження у справах про порушення митних

правил представника митного органу на стадії розгляду справи є те, що останні не повідомляються про час розгляду відповідних адміністративних справ, не мають відповідних процесуальних повноважень. Звернення митних органів до вищестоящих судів чи прокурів з приводу скасування постанов судів у справах про порушення митних правил, які винесено без врахування вимог митного законодавства, у багатьох випадках залишаються навіть без реагування.

При тому, що відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства митні органи є органами дізнання в кримінальних справах, їх повноваження є обмеженими, а статус правоохоронних органів – досі невизначним. Це обумовлює особливості в організації і здійсненні діяльності митних органів як органів дізнання, які в свою чергу повинні враховуватись при здійсненні прокурорського нагляду за додержанням законів зазначеними підрозділами. Відсутність розуміння зазначених особливостей митних органів як органів дізнання обумовлює виникнення низки проблемних питань при здійсненні нагляду за дотриманням цими органами норм закону. Саме ці недосконалості сприяють виникненню низки проблемних питань, які в кінцевому рахунку негативно впливають на якість і ефективність здійснюваного органами прокуратури нагляду.

Актуальними є проблеми міжнародного митного співробітництва митних органів України. Про це говорить принаймні три обставини сучасного життя. По-перше, об'єктивна необхідність модернізації форм і методів роботи українських митних органів та прилучення їх до світових стандартів. По-друге, потреба оперативного вирішення питань міжнародного митного співробітництва, від якого багато в чому залежить спокій і стабільність на державному кордоні України. По-третє, поширення у сучасному світі проявів транскордонної злочинності, зростання зухвалості та винахідливості правопорушників, поява нових небезпечних загроз – тероризму, торгівлі людьми – вимагають від митних органів та їх посадових осіб постійно вдосконалювати свою правоохоронну діяльність.

Ключем до розв'язання цих проблем є перманентне розширення і поглиблення міжнародної співпраці митних органів України, що посилює потребу в дослідженнях такого типу: захист дипломних та науково-практичних робіт, публікаціях їх результатів.

3.2. Шляхи вдосконалення та підвищення ефективності діяльності митних органів України

В основу підходів до вдосконалення діяльності ДМС України повинно бути покладено європейські стандарти функціонування митної служби на сучасному етапі, вимоги Європейської Комісії та нового Митного кодексу України. Це, у свою чергу, пришвидшить інтеграцію України до європейських та євроатлантичних стандартів, адаптацію чинного митного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Метою вдосконалення діяльності є створення та закріплення необхідних передумов переходу на якісно новий етап розвитку митної служби України в напрямі задоволення економічних, соціальних, духовних потреб українського суспільства й здобуття Україною належного місця у світовому співтоваристві.

Вплив митної політики України на розвиток торгово-економічних процесів на загальноєвропейському просторі визнано Європейським співтовариством. Цей чинник визначає об'єктивну заінтересованість Євросоюзу в митному співробітництві з Україною.

Державна митна служба України під час презентації в Брюсселі заявила про свої наміри створення багатофункціональної, конкурентоспроможної, ефективно керованої митної служби, прирівняної до найсучасніших моделей митниць світу. В основу перетворень митної справи закладається концепція митного законодавства, гармонізованого із законодавством Європейського Співтовариства. Такий підхід у період переходу України до економіки відкритого ринку забезпечить застосування в митну практику понять і правил, прийнятих у світовому митному оточенні, і буде

поштовхом інтересів Комісії Європейського Співтовариства до практичного сприяння митній службі України у її модернізації.

Подальший розвиток митної служби України в умовах перетворень, що відбуваються у світовому суспільстві, повинен здійснюватися на основі значного збільшення обсягів переміщуваних через кордон товарів унаслідок глобалізації торгівлі, масового впровадження комп'ютерних інформаційних технологій, поряд із зростанням ролі митниці як інструменту, регулюючого торгово-економічні відносини і з використанням нових підходів до ведення митної справи.

Результати аналізу стану справ в організації здійснення митної справи в Україні показують, що, незважаючи на комплекс ужитих законодавчо-нормативних і організаційно-практичних заходів, ситуація потребує змін діяльності митної служби України, зокрема впровадження ефективних процедур, що застосовуються в митній справі міжнародним співтовариством, їх законодавчо-нормативного забезпечення, підвищення рівня протидії контрабанді та порушенням митних правил, удосконалення управління митною службою.

Головним напрямом розвитку сфери правового регулювання питань здійснення митної справи має бути вдосконалення нормотворчої діяльності митних органів, її виважене здійснення, оптимізація форм і методів провадження, побудова чіткої системи контролю за законністю відомчих актів.

Основним першочерговим завданням реформування діяльності митної служби України є вдосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення діяльності митної служби, а саме:

- послідовна гармонізація митного законодавства України із нормами міжнародного права, законодавством ЄС;
- поліпшення митного адміністрування вдосконаленням законодавчої і нормативно-правової бази правової основи діяльності митних органів;
- забезпечення однозначного застосування законодавства безпосередньо в митних органах;

- підготовка проектів змін до законодавчих і відомчих нормативно-правових актів, що регламентують діяльність митної служби та інших державних органів України з контролю за дотриманням законодавства з питань митної справи;

- удосконалення механізму взаємодії митної служби з правоохоронними, контрольними органами України та митними органами інших держав.

Шляхами удосконалення митної інфраструктури та управління митною службою в цілому є:

- оптимізація організаційної структури митної служби, де істотним є зміна цієї структури у бік більшої умотивованості й ефективності, використання більш гнучких структурних рішень (проект, матриця), уточнення питань поділу праці й повноважень, удосконалення комунікацій усередині митної служби і поза нею, а також поліпшення делегування повноважень, удосконалення порядку організації процесів прийняття управлінських рішень у митній службі;

- удосконалення системи навчання керівних кадрів, розроблення та застосування сучасних принципів, методів, критеріїв ефективності управлінської діяльності;

- приведення існуючої митної інфраструктури у відповідність до вимог сучасних технологій митного контролю та митного оформлення;

- розроблення перспективних планів розбудови об'єктів митної інфраструктури;

- зміцнення матеріально-технічної бази митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;

- організація цільового замовлення, розроблення, впровадження необхідних технічних засобів митного контролю та боротьби з митними правопорушеннями, а також експлуатації таких засобів;

- активізація розроблення типових проектів митних об'єктів. Удосконалення діяльності митної служби, куди входять уточнення завдань нинішньої діяльності, підвищення її ефективності, а також прогнозування діяльності з близькою і далекою перспективою;

- удосконалення засобів і способів управління. Сюди входять питання подальшого розвитку систем управління в митній службі (особливе створення систем управління за цілями і результатами), створення систем удосконалення керівного й іншого персоналу, поліпшення систем прийняття рішень, розвитку інформаційних систем управління, уточнення систем співробітництва, а також змісту посадових обов'язків керівників і груп управління;

- поліпшення робочої атмосфери усередині митної служби, особливо щодо гласності, умотивованості роботи, людських відносин, довіри, терпимого відношення до критики і готовності її використовувати з метою удосконалюванні! митної служби;

- удосконалення стилю роботи керівників і способів їх мислення, куди можуть входити поліпшення знань про свої здібності і можливості, удосконалення свого, індивідуального стилю керівництва, управлінського мислення, змісту своєї роботи і використання свого робочого часу тощо;

- удосконалення форм співробітництва, куди входять поліпшення співробітництва між керівниками органів і підрозділів митної служби, між керівництвом і профспілкою, підвищення готовності до співробітництва між окремими працівниками і групами, а також ефективне використання у практичній діяльності з управління договорів, укладених з іншими організаціями;

- усебічний розвиток самого керівника митного органу: поліпшення свого психічного і фізичного стану, турбота про мотивування своєї роботи й у цілому усього свого життя, складання плану свого життя і кар'єри, а також робота над собою.

З метою підвищення ефективності проведення митного контролю й митного оформлення митними органами необхідними заходами є:

- розроблення типових митних процедур, продовження формування уніфікованих вимог до митних документів та документів, що використовуються для цілей митного контролю й митного оформлення;

- удосконалення форм і методів митного контролю;

- удосконалення технологій митного оформлення, у тому числі з урахуванням запровадження автоматизованих систем прийняття рішень;

- удосконалення автоматизованої системи керування ризиками під час здійснення митного контролю та митного оформлення;

- аналіз стану та оптимізація нормативно-правової, методологічної бази в частині автоматизації діяльності митної служби;

- удосконалення та подальший розвиток автоматизованих систем, що функціонують у митній службі й ґрунтуються на сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологіях та організація їх ефективного застосування.

Впровадження в Україні ліберальної моделі зовнішньоекономічної політики та розбудова адекватної новим умовам господарювання системи оподаткування експортно-імпортних операцій як методу державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності зумовлюють зміну цілей митно-тарифного регулювання й принципів установлення митних ставок в Україні. Для посилення регулювальної функції мита діяльність митних органів повинна базуватися на системному моніторингу внутрішнього ринку, міжгалузевих, галузевих і регіональних ресурсних балансів.

З метою забезпечення дотримання учасниками зовнішньоекономічної діяльності митного законодавства, максимального використання фіскальної функції мита для фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку країни, об'єктивно необхідним є запровадження постаудитного контролю за фінансово-господарською діяльністю учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також надання митним органам права на оперативно-розшукову діяльність.

Основним інструментом такої форми контролю є використання методів, які передбачають визначення достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності суб'єкта та відповідності проведених фінансових операцій вимогам законодавства України. Подібні контрольні заходи запропоновано здійснювати щокварталу, що дасть змогу виявляти порушення у

фірмах, які створюються на короткі проміжки часу й, зазвичай, не підпадають під піврічні та щорічні планові перевірки.

З метою нормативно-правового й методичного врегулювання проведення перевірок необхідно розробити порядок проведення перевірок фінансово-господарської діяльності учасників зовнішньоекономічної діяльності митними та податковими органами з використанням методів аудиту.

Процедури митного контролю в Україні повинні бути уніфіковані до світових стандартів і відповідно до цього спрямовані на:

- досягнення оптимального співвідношення часу, що витрачається на проведення митного фінансового контролю, та ефективності проведення такого контролю;
- зменшення ролі суб'єктивного фактора при прийнятті рішень митними працівниками;
- оптимізацію прийняття рішень за результатами проведених контрольних заходів.

Досягнення „відкритості” та „прозорості” діяльності митних органів потребує вдосконалення діяльності підрозділів внутрішньої безпеки Державної митної служби України та створення незалежного Агентства з розслідування правопорушень.

Практичне впровадження запропонованих та інших заходів при реалізації митної політики в Україні дасть змогу зменшити кількість порушень при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, а митні органи забезпечуватимуть ефективне виконання не лише фіскальної, а й регулювальної та контрольної функцій, сприяючи тим самим активізації зовнішньоекономічної діяльності держави.

З метою удосконалення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил потрібно надати митним органам права оперативно-розшукової та розвідувальної діяльності і провести наступні заходи:

- розробити нормативно-правову базу, що регламентує статус митних органів як правоохоронних;

- реорганізувати правоохоронну систему митних органів та створити відповідні підрозділи (технічні, розшукові, розвідувальні, оперативні, пост-аудиту, митної варти, дізнання та слідства);

- розмежувати функції між правоохоронними органами (переважне право митних органів) у попередженні і виявленні митних правопорушень та проведенні дізнання і їх розслідування.

З метою підвищення ефективності боротьби з митними правопорушеннями також необхідно здійснити такі заходи:

- запровадити ефективну систему взаємодії між правоохоронними та функціональними митними органами під час здійснення митного контролю;

- удосконалити взаємодію з іншими компетентними органами з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;

- здійснювати заходи розшукової, розвідувальної та аналітичної діяльності;

- розробити та впровадити митний пост-аудит-контроль;

- розробити та впровадити в практику систему протидії проникненню кримінальних чинників до митних органів;

- розробити методологію розслідування митних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати митних платежів і контрабанди;

- удосконалити порядок реалізації товарів і транспортних засобів, що перейшли у власність держави;

- приєднатись до автоматизованої міжвідомчої інформаційної мережі для обміну інформацією з державними контрольними та правоохоронними органами;

- розробити автоматизовані інформаційні системи збирання та обробки даних щодо юридичних та фізичних осіб - порушників митного законодавства;

- забезпечити доступ митної служби до комерційної інформації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (включаючи комп'ютерні дані) з метою оцінювання ризику можливості здійснення митного шахрайства;

- розвивати кінологічну службу з подальшим збільшенням кількості службових собак для допомоги у виявленні прихованих наркотичних засобів,

зброї та інших предметів;

- створити єдину міжвідомчу базу даних "Наркобізнес", яка містить інформацію про осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів;

- розширити адміністративний вплив і технічне оснащення в правоохоронній діяльності митних органів (боротьба з незаконним обігом наркотиків, зброї, ядерних матеріалів, інших небезпечних вантажів і товарів підвищеного ризику, захист прав інтелектуальної власності, боротьба з відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом);

- запровадити "гарячі лінії", співпрацювати з особами-інформаторами, які виявляють бажання надавати допомогу на конфіденційній основі щодо виявлення порушників митних правил;

- посилити взаємодію з компетентними органами Комісії Європейського Співтовариства і митними службами країн-членів ЄС в боротьбі з економічними злочинами і митними правопорушеннями (розширення системи обміну інформацією щодо переміщуваних товарів у цілях митного контролю, поліпшення системи контролю митної вартості товарів, запровадження контролю на основі методів аудиту учасників ЗЕД, розвиток мережі митних лабораторій, аналіз, даних митної статистики зовнішньої торгівлі).

Ефективність діяльності митних органів також залежить від забезпечення кадрами, рівня їх кваліфікації, якості виконання роботи, дотримання принципів державного службовця в цілому, тому з метою її підвищення необхідними завданнями у цій сфері є:

- оптимізація структури й штатної чисельності митної служби;
- удосконалення системи комплектування митної служби кадрами;
- створення сучасної правової основи та мотиваційних механізмів проходження служби в митних органах;
- удосконалення системи виховної роботи з персоналом;
- забезпечення соціальної захищеності персоналу митної служби та членів родин персоналу;

- забезпечення цільової спрямованості професійного навчання персоналу з урахуванням перспектив розвитку митної служби, а також завдань і функцій митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій.

Митні органи репрезентують виконавчу владу, а тому організаційні зміни в системі цих органів, включення до їх числа митних постів і в такий спосіб розширення їхніх повноважень, запровадження сучасної ідеології функціонування тощо повинні здійснюватися у відповідності із загальними засадами, визначеними в Концепції адміністративної реформи в Україні, а також концепціям модернізації митної служби й діяльності митних органів. Адже, як слушно стверджують науковці, саме система органів виконавчої влади виступає провідним об'єктом трансформаційних перетворень в ході проведення в нашій державі адміністративної реформи.

Висновок до розділу 3. Отже, вцілому у якості засобів удосконалення організаційного, правового та функціонального аспектів системи митних органів України слід визнати:

- удосконалення правової бази, яка регламентує діяльність митних органів, зокрема унесення змін до Митного кодексу України, прийняття статусного Закону України "Про митну службу України";
- формування нових організаційних структур в системі митних органів, які стануть інструментом здійснення управління в зазначеній сфері у відповідності із загальновизнаними демократичними принципами;
- забезпечення митних органів високопрофесійними кадрами;
- зміцнення та формування належного матеріально-технічного та інформаційного супроводу процесу функціонування митних органів України в нових умовах.

Утім, в основі процесу оптимізації організаційно-правового забезпечення функціонування системи митних органів має бути підхід, за якого правовому удосконаленню підлягає кожний з елементів єдиної загальнодержавної системи митної служби України.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Передумовою успішного соціально-економічного розвитку України є наявність системи заходів щодо захисту економічних інтересів та безпеки держави в зовнішньоекономічних відносинах. Вирішенню цих питань слугує митна політика країни, митне регулювання й контроль, які є складовими митної справи в Україні.

За роки незалежності Держмитслужба України стала одним із головних виконавців законодавства з митних й зовнішньоекономічних питань й істотним джерелом формування доходної частини Державного бюджету України. Державна митна служба України підтримує економічний розвиток своєї країни, її інтеграцію в європейський і світовий економічний простір. Очевидним є прогрес у справі приведення національного митного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

Значення Державної митної служби України неможливо переоцінити, адже вона є невід'ємною й важливою складовою державності, ефективним інструментом реалізації економічної політики країни, гарантом захисту економічних інтересів держави. Створення Державної митної служби України створило реальні умови для здійснення поглибленої структурної перебудови й реформування митної системи, зміцнення управлінських важелів, у результаті чого досягнуто підвищення ефективності митного контролю, мобільності митних підрозділів, підвищення рівня виконавської дисципліни, централізації керівництва митною системою України, комплексного удосконалення діяльності митної служби і реалізації заходів з наближення стандартів її роботи до європейського й світового рівня.

Митні органи України виконують цілу низку завдань та функцій. Одним із основних завдань Державної митної служби України є захист економічних інтересів України, від яких прямо залежить її економічна безпека, що являє собою стан захищеності економічних інтересів держави в галузі митної справи. Митні органи України займають важливе місце у системі

державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки беруть безпосередню участь у забезпеченні захисту економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створенні рівних можливостей розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності заохоченні конкуренції та ліквідації монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Пріоритетними завданнями діяльності митних органів України на сучасному етапі державотворення: є контроль за додержанням законодавства з питань митної справи; захист економічних інтересів України; сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічної діяльності; здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон; здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку; боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил. Здійснюючи діяльність спрямовану на виконання поставлених перед ними завдань митні органи активно використовують різноманітні за характером, формами і методами засоби та способи впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони та захисту прав, свобод, законних інтересів громадян, суб'єктів господарювання, та держави.

Підсумки роботи, проведеної митними органами України, свідчать про те, що сформовано злагоджений організм, який забезпечує реалізацію державної політики в галузі митної справи, захист економічних інтересів країни, контроль за дотриманням законодавства України про митну справу та ефективне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Зокрема, аналіз роботи митних органів за 2011 – 2012 роки свідчить про суттєве покращення діяльності ДМСУ у 2012 році в порівнянні з 2011 та 2012 роками по наповненню Держбюджету України. Так, у 2012 році до

Держбюджету України перераховано 96047,2 млн. грн., що значно перевищує обсяги таких перерахувань у 2011 та 2012 роках, а саме на 54873,3 млн. грн. і 41927,7 млн. грн. більше ніж у відповідних роках, що становили 41173,9 млн. грн. та 54119,5 млн. грн. відповідно. Таке перевищення відбулося в основному за рахунок збільшення у звітному році обсягів ПДВ і мита та у меншій мірі акцизного і єдиного зборів в порівнянні з попередніми роками. Аналогічна тенденція спостерігається при аналізі роботи Рівненської митниці. Також у 2012 році прослідковується зростання всіх показників активності ЗЕД даної митниці в порівнянні з 2011 роком, а в порівнянні із 2012 роком усіх окрім кількості оформлених митницею вантажів та громадян, що прослідкували митницею, та не зважаючи на це, в цілому можна сказати про підвищення активності ЗЕД Рівненської митниці у 2010 році у порівнянні з 2011 та 2012 роками. Щодо контрольно – перевіркової діяльності своєї бази практики, то по кількості проведених перевірок в основному спостерігається тенденція до їх зменшення у звітному році в порівнянні з попередніми роками, проте сума податкового зобов'язання виявленого під час проведення перевірок та перерахована до бюджету сума з врахуванням штрафів у 2012 році значно перевищує відповідні суми попередніх років, що свідчить про підвищення ефективності контрольно-перевірочної діяльності митниці у звітному році. Чіткої результативності підвищення правоохоронної діяльності Рівненської митниці не прослідковується, проте аналізуючи правоохоронну діяльність ДМСУ видно чітку позитивну тенденцію, що свідчить про підвищення ефективності правоохоронної діяльності митних органів в цілому.

На сьогоднішній день митні органи мають значні результати в діяльності, пов'язаній із запобіганням та припиненням митних правопорушень. Разом з тим, аналіз правоохоронної діяльності митних органів свідчить, що в умовах, коли протиправні прояви у зовнішньоекономічній сфері мають системний характер, набувають все більшої інтелектуалізації, пов'язані з діяльністю міжнародних злочинних угруповань, Держмитслужба України стикається з низкою проблем,

які применшують ефективність механізму протидії митним правопорушенням і які вимагають свого розв'язання на державному рівні.

Разом з тим, обмеженість повноважень правоохоронного характеру ускладнює можливість митних органів повною мірою бути задіяними у заходах запобігання та припинення митних правопорушень, у взаємодії та обміні інформацією, у тому числі й з митними адміністраціями зарубіжних країн, що суттєво знижує ефективність боротьби з проявами протиправної поведінки у сфері міжнародної торгівлі, забезпечення національної безпеки України.

Негативно впливають на оцінку ефективності правоохоронної діяльності митних органів відмінності у компетенції митних органів України та державних органів, які традиційно відносять до системи правоохоронних. Основна форма взаємодії - обмін інформацією, не має суттєвого значення для профілактики та припинення митних правопорушень. Ця невизначеність негативно впливає на ефективність діяльності митних органів, що утруднює, а іноді і унеможлиблює виконання завдань і функцій митних органів.

Применшує ефективність правового регулювання митно-правових відносин недосконалість митного законодавства, зокрема в частині визначення правового статусу митних органів України.

Розв'язання викладених проблем, насамперед, шляхом внесення змін до чинного законодавства, зокрема удосконалення правової бази, яка регламентує діяльність митних органів, зокрема унесення змін до Митного кодексу України, на нашу думку, позитивно вплине на правове регулювання діяльності митних органів України, розмежування їх компетенції з іншими державними органами у сфері забезпечення національної безпеки держави, забезпечення реалізації прав і інтересів громадян та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у сфері митної справи, стане запорукою підвищення ефективності правоохоронної діяльності митних органів, що, безумовно, сприятиме реалізації завдань, що стоять перед державою в сучасних умовах.

Аналіз стану діяльності митних органів Україні показує, що їх подальший розвиток потребує поліпшення управління в митній службі,

удосконалення організаційного, правового та функціонального аспектів системи митних органів України, яке відбудеться, я вважаю, шляхом формування нових організаційних структур в системі митних органів, які стануть інструментом здійснення управління в зазначеній сфері у відповідності із загально визнаними демократичними принципами, забезпечення митних органів високопрофесійними кадрами, зміцнення та формування належного матеріально-технічного та інформаційного супроводу процесу функціонування митних органів України в нових умовах. Це диктується, насамперед, необхідністю завершення процесу становлення митної служби України, її модернізації та інтенсифікації відповідно до потреб переходу економіки на ринкові відносини, зміцнення світогосподарських зв'язків, адаптації національної митної справи до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим реалізація митної справи виходить за рамки вузьковідомчих інтересів і стає найважливішою організаційною основою з'єднання зусиль багатьох державних відомств і організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ